

DISCURSOS

LLEGITS EN LA

“REAL ACADEMIA DE BUENAS LETRAS” DE BARCELONA

EN LA SOLEMNE RECEPCIÓ PÚBLICA DEL

P. IGNASI CASANOVAS, S. J.

EL DÍA 22 DE MAIG DE 1921

BARCELONA

IMP. «ATLAS GEOGRÁFICO». — C. CENT, 140

1921

DISCURSOS

LLEGITS EN LA

“REAL ACADEMIA DE BUENAS LETRAS” DE BARCELONA

EN LA SOLEMNE RECEPCIÓ PÚBLICA DEL

P. IGNASI CASANOVAS, S. J.

EL DÍA 22 DE MAIG DE 1921

BARCELONA

IMP. «ATLAS GEOGRÁFICO». — C. CENT, 140

1921

ACTUALITAT DE BALMES

INTRODUCCIÓ

SENYORS ACADÈMICHS:

Abans d'entrar a la part reglamentaria del meu discurs, qu'es lo que hi ha de personal en aquesta festa acadèmica, dexeume dir dues paraules sobre lo que te'l valor ultra-personal de ser aquesta la primera vegada que un fill de la Companyia de Jesús pren seyent en aquesta ACADEMIA, hont per espay de dos segles s'han congregat els hòmens més eminents de Catalunya en tots els rams de cultura literaria.

L'Academia
de Bonés
Lletres y la
Companyia
de Jesús.

L'ACADEMIA DE BONES LLETRES, que sempre, de la seva fundació ençà, ha tingut membres de totes les ordes religioses y munió de clergues seculars, máy, fins avuy, no havia tingut un jesuïta. Aquest fet, que pèl segon sègle de vida acadèmica, el XIX^è, té una explicació satisfactoria y natural, pèl primer segle, el XVIII^è, es un veritable enigma, ben temptador per algún curiós investigador de coses literaries.

El període 1700-1767, qu'es el de la fundació y primera embranzida de l'ACADEMIA, es precisament el de més gloriosa florida literaria que la Companyia de Jesús ha tingut a Barcelona y a Catalunya. Hi hagué aquí, aleshores, una gernació de jesuïtes de primer orde, que després de portar els Colegis de Betlèm y Cordelles a un grau de gloria potser massa enlluernador; després de sostenir escampats per Catalunya molts colegis qu'emulavan la cultura dels de Barcelo-
n; després de crear com causa principal, no única, l'Uni-

versitat de Cervera, veritablement gloriosa en el seu primer període; desterrats a Itàlia per aquell decret de Carles III, que, mirat només culturalment, y prescindint de tot altre aspecte religiós, social y humà, es potser l'acte de barbarie civilisada més feréstech que compta l'història; no sols foren admesos ab veneració en els més alts centres científichs, sinó que donaren nova vida a la literatura italiana y assoliren fama europea en tota mena de cultura.

Ho diré ab paraules d'un dels més gloriosos acadèmichs, arrebbassats no fà gayre per la mort: En Guillèm M.ª de Brocà: «Els colegis de la Companyia, diu, havien assolit en els antichs estats de la Corona d'Aragó un alt grau de cultura. S'hi nodriren el portentós ingeni d'En Gregori Mayans y Siscar, l'únic polígraf espanyol del segle XVIII^è, y els clars talents dels germans Finestres; y perque al polític conrèu dels clàssichs s'hi afegia el de la filosofia y el de les ciències naturals y físich-matemàtiques, d'aquells colegis sortiren el filòsof, matemàtic y físich Cerdà; el matemàtic Navàs; el P. Pla, un dels més antichs provençalistes y, segons En Menéndez Pelayo, èmul d'En Bastero y precursor de Raynouard; l'apologista de la literatura espanyola Francisco J. Llampillas; els naturalistes, filòsofs y historiadors Aymerich y Gil, llohats per Hübner; el matemàtic Campcerver; el gran historiador Masdeu; el canonista Pons, continuador a Itàlia de l'escola de Cervera; Nuix, impugnador d'En Reynald; Pou, traductor d'Herodot; Codorniu, col·laborador d'En Burriel; Gallissà, bibliotecari de Ferrara; Prats, que ilustrà la taula de Rosseta; Ferrussola, Larraz y altres qu'esculpiren d'una manera indeleble el nom espanyol en terres itàliques» (1). La llista podria augmentarse copiosament seguint el *Diccionari* d'En Torres Amat, gloriós membre també d'aquesta ACADEMIA.

La primera arrel de l'ACADEMIA DE BONES LLETRES es la dels DESCONFIATS. L'any meteix que aquesta s'inaugurava y donava al públich la única obra coneguda seva, el P. Joseph de Rocabertí, professor de Retòrica del Colegi de Cordelles, ne publicava una altra del meteix caràcter y fins del meteix argument, qu'era plorar la mort de Carles II

---

(1) *Biografia de Ramón Llatzer de Dou*, pl. 10.

que acabava de morir el dia primer de Novembre de 1700. El plany de l'Academia porta per títol *Nenias Reales* (2); el del P. Rocaberti *Lágrimas amantes* (3). Es temptadora la comparació d'abdues obres. Literariament en res no's distingexen: el meteix afany conceptista, la metexa ampulositat verbal, la metexa puerilitat d'artifici. Tant les *Nenias* com les *Lágrimas* tenen composicions de gent barbuda y composicions de jovincels; hom no sap què triar en punt d'infantilisme.

Però, venint al punt històrich qu'esbrinàm, hom no sap atinar perque'l P. Rocaberti no figura entre 'ls Acadèmichs Desconfiats. El séu llibre'l fà per comanda de la ciutat de Barcelona, que també va encarregarli la oració funeral de les reials exequies. L'acadèmich Dr. Antoni Serra, professor de filosofia y de teología de la Universitat, li posa per capsalera una aprovació tempestuosa d'elogis, hont li diu «Divino ingenio barcelonés, entre todos sus eloquentisimos Tulios el primero, que en el literario Olympo de los Héroes Laletanos se remonta a la esfera de mayor». El P. Rocaberti, en el séu llibre, hi posa quatre composicions catalanes signades per *Lo hermità de Pruneras, Acadèmich desconfiat*. Pica la curiositat qu'entre dotzenes de composicions totes nominades, sols aquestes dels Desconfiats sien anònimes. ¿Era axò ironía, del P. Rocaberti, que mitg-reya dels Desconfiats? ¿Era l'esperit tradicional de rivalitat de la Universitat contra Cordelles, que havia buscat un nou castell en l'ACADEMIA DELS DESCONFIATS primer, y després en l'ACADEMIA DE BONES LLETRES? La

---

(2) NENIAS REALES | Y | LÁGRIMAS OBSEQUIOSAS | QUE | A LA IMMORTAL MEMORIA | DEL GRAN | CARLOS SEGUNDO | REY DE LAS ESPAÑAS | Y | EMPERADOR DE LA AMERICA | EN CREDITO | de su mas imponderable | dolor y desempeño | de su mayor fineza | dedica y consagra | LA ACADEMIA DE LOS DESCONFIADOS | de Barcelona | Las saca en su nombre a la luz publica. | Don Joseph Amat de Planella y Despalav | su secretario | Barcelona | por Rafael Figvero Impressor | Año 1701.

(3) LAGRIMAS AMANTES | DE | LA EXCELENTISSIMA CIUDAD | DE BARCELONA | con que agradecida | a las reales finezas y beneficios de | muestra su Amor y su Dolor, en las Magnificas Exequias | que celebro a las Amadas y Venerables memorias de su | difunto Rey y Señor Don CARLOS II | (que de Dios goza)... Descrivelas | de orden de la Excelentissima ciudad, el Padre | Joseph Rocaberti, de la Compañia de Jesus, Maestro de Retorica en el | Imperial Colegio de Nuestra Señora | y Santiago de Cordelles | ...Barcelona en la Imprenta de Ivan Pablo Marti, por | Francisco Barnola Impressor, Año 1701.

hostilitat dels universitaris cresqué, quan pochs anys més tart Felip V decapità la Universitat de Barcelona y fundà la de Cervera, que fôu essencialment jesuítica. Puny vivament no trobar entre les llistes dels Acadèmichs cap dels grans literats cerverins, ni jesuites, ni no jesuites: ni 'ls Fines-tres, ni 'ls Dous, ni l' Aymerich, ni En Larraz, etc., etc. (4).

Dexèm obert aqueix petit problema històrich-literari, y repetim el fet cert de que cap jesuita, abans de la expulsió general de 1767, no va entrar en l' ACADEMIA.

Després de l' exili de la Companyia, dos jesuites eminents foren proposats a l' ACADEMIA, encara que cap d' ells no arribà a entrar definitivament: el P. Joan Francesch Masdeu y 'l P. Bonaventura Prats.

Dels mèrits del P. Masdeu tot ne va ple y no calen ponderacions. El día 15 de Janer de 1796 son oncle l' Abat de Sant Cugat presentà a l' ACADEMIA el drama *El triunfo de S. Emidio*, escrit en llengua italiana pèl senyor Masdeu, qui aleshores no era jesuita, per estar extingida la Companyia de Jesús; però restava encara desterrat, com tots els seus companys, de la patria. L' ACADEMIA va judicar la obra d' un mèrit superior, y determinà escriureli que la traduhís, o la dexàs traduhir per imprimirla a compte de la corporació. Un any després, en la sessió de 18 de Janer de 1797, es presentat el melodrama trelladat al castellà, y el seu autor es nomenat Acadèmich honorari (5). L' any 1799 s' axecà 'l decret d' expatriació, y Masdeu tornà a la patria, ràpidament per cert, perque l' any 1801 fôu renovada la próscripció, fins l' any 1815 que, restablerta la Companyia de Jesús, y Masdeu incorporat altra vegada a la metexa, ve

---

(4) Un dels germans Finestres, En Pere Joan, Canonge de Lleyda, va dexar un manuscrit ab aquest títol: *Equivocaciones que de paso se han observado en la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*. Axò podria indicar que a Cervera també's mirava de reüll la ACADEMIA.

(5) *Dos siglos de vida académica*, per J. Miret y Sans, en BOLETÍN DE LA REAL ACADEMIA DE BUENAS LETRAS DE BARCELONA (Any XVII, núm. 67). En les actes de l' ACADEMIA s' hi troben les següents notes: 15 de Janer de 1796. «El Abad de San Cugat del Vallés ha facilitado un drama escrito en italiano por su sobrino el Sr. Masdeu, y estimado de un mérito superior, se acordó escribirle los deseos de esta Junta de que se sirva verterlo en español o permita lo haga la Academia, imprimiéndolo a sus costas». 18 de Janer de 1797. «Lectura del melodrama *El triunfo de San Emidio*, escrito por Juan Francisco Masdeu, y se le nombra académico honorario». 4 de Juny de 1821. Son nombrats 21 acadèmichs y entre ells el P. Bonaventura Prats.

primer a Barcelona y després a Valencia, a renovar valde-ment no fossen més que lluhissors dels antichs esplendors literaris. Morí l' 11 d' Abril de 1817. En cap d'aquestes dues etapes tenim notícia de que prenguéss seyent en la ACADEMIA.

El P. Prats era un home de gran cultura literaria. Exilat a Italia dues vegades, en 1767 y 1801, se'l disputaven les principals universitats. L'any 1815 torna ab la nova Companyia, y viu a Barcelona, a Valencia y a Manresa, hont mor l'any 1825. El trieni constitucional 1820-1823 volgué ser una revifalla d' il·lustració, qu' intentà restaurar l' *Estudi General* y renovar l' ACADEMIA DE BONES LLETRES. El 26 d' Abril de 1820 entra la primera fornada de gent nova, y l' 4 de Juny del any vinent, altra tanda de 21. Era aquella joventut que venia a mudar radicalment la direcció literaria y cultural d' Espanya: En López Soler, l' Aribau, Bofarull, Llaró, Altés, Ayguals, etc. En Torres Amat, amich del P. Prats, a qui en el trasbalsament d' aquells dies havia col·locat a casa de la Marquesa de Moya, degué presentar el pobre septuagenari entre aquella joventut. Lo cert es, que el seu nom figura en la llista dels 21 de la segona promoció, encara que ab el títol de prevere ex-jesuita. Era ben jesuita, y quatre anys després morí rector del Colegi de Manresa. Aquella presentació, fos un gentil acte d' amistat d' En Torres Amat, fos un reclàm d' aquella joventut afanyosa de juntar la religió ab el seu fervorós constitucionalisme, va restar pura presentació, y l' P. Prats may no va assentarse en l' ACADEMIA.

La centuria justa y cabal que ha passat d' aleshores ençà, ha sigut de lluytes polítiques, estèrils y disgregadores. Dues vegades més la Companyia de Jesús fou destrada d' Espanya, y en mitg d' aquests trasbalsaments, com ún nou món que surt del caos, venia la renaxensa de la llengua catalana, avuy senyora y majora de l' ACADEMIA. Vosaltres sabéu bé quines lentituts y dificultats porta la introducció d' una llengua en la vida normal y constituïda d' una corporació cosmopolita, dispersa en tantes activitats.

Sien aquestes breus consideracions una palesa demostració de que la festa d' avuy, de personal ne té ben poca cosa, y tot el seu valor es de significació corporativa y

social. Gracies sien donades a l'ACADEMIA DE BONES LLETRES en nom de la Companyia de Jesús.

* * *

Elogi del
acadèmich
En Manuel
Duràn y Bas.

L'acadèmich a qui'm toca substituir, y de qui dech fer l'elogi reglamentari, es l'Excm. Sr. En Manuel Duràn y Bas. El séu nom es d'aquells noms patriarcals que, segons l'Escriptura, viuen *in generationem et generationem*: porten en sí metexos la llohança, y ells tots sols són el millor panegírich. Servexin les poques paraules que diré, de part meva, com compliment jocundíssim de la lley; de part de la ACADEMIA, com agraument y perpetuança d'aquell amor qu'En Duràn va dedicarli sempre, fins a la derrera senectut.

Tingué més de cinquanta anys d'acadèmich: era del gloriós any 1852, en que van entrar hòmes com Vergés, Permanyer, Sivilla, Llorens, Mañé y Flaquer, Camprodón, Marià Aguiló. En les grans solemnitats en que calia honrar algún jurista de mèrit, En Duràn va portar sempre la veu de l'ACADEMIA. Quan, el derrer any de la passada centuria, rublert de totes les glories del sabi y del polítich honrat, dexà l'Ministeri de Gracia y Justicia, el Rectorat de l'Universitat y fins la càtedra cinquantenaria, que havia sigut el séu primer y derrer amor, per retirar-se a l'intimitat de la vida casolana, conservà amorosament el dolç recer de la nostra vida acadèmica com una extensió de la vida familiar.

En Duràn es un home plé y que tot ho omple: poques vidés tan vastes, tan denses, tan vessants d'activitat se podran trobar. Vuytanta set anys d'existencia (1823-1907) ben aprofitats per sí meteix y curulls de públiques activitats. Ell era essencialment un mestre, y va posar càtedra per tot: en la Universitat per la joventut, en les corporacions científiques per la gent acadèmica, en la tribuna política pèls homes de govern, en el periòdich per tothòm. Entra a la Universitat als 27 anys, y no'n surt fins complert el cinquantenari de professor, atuhit per la vellesa. Repassèu la vida pública d'aquell temps, y per tot el trobarèu. Secretari del Ajuntament de 1852 a 1854; Diputat provincial de 1858 a 1862; Diputat a Corts quatre vegades (1863, 1865,

1879, 1884); Senador per la Econòmica l' 1886; després Senador vitalici; President del Ateneu Català l' 1867; President del Ateneu Barcelonès dues vegades (1872, 1876); President de l'Academia de Jurisprudència y Llegislació sis vegades (1867, 1869, 1871, 1883, 1893 y 1894); President dels Jochs Florals el 1885; Degà del Colegi d'Advocats de 1885 a 1891; Rector de la Universitat de 1896 a 1899; Ministre de Gracia y Justicia l' 1899.

La múltiple activitat de cap manera va ferlo un home mitjà y indefinit. En Duràn té un lloch essencial y característich.

Si la nova Catalunya — prenent aquesta denominació en tota l'amplitut que cal en les grans demarcacions històriques — arrenca dels començaments del segle XIX^a, com sembla cosa ben fonamentada; si la fundació y direcció espiritual d'aquesta nova Catalunya ha d'atribuirse en justícia a les joventuts que apuntaren dues vegades, l'any 1820 y l'any 1835, fundant una veritable escola catalana en tots els rams de la cultura y de la civilització, a les quals no s'es feta pas encara la justícia que pertoca; En Duràn y Bas ha d'ésser posat entre 'ls fundadors y directores de la patria nova. Martí d'Eixalà es patriarca prolífich de moltes tribus: de filòsofs, de juristes, de literats, de polítics; En Duràn, fill estimat del mestre y successor seu en la càtedra de l'Universitat, se duplica de jurista y de polítich, o prenent la paraula en tota la seva universalitat de relacions particulars y públiques, digàm qu'es l'home del Dret, al qual dona un sentit y una orientació característica, de que ha participat y participa encara una llarga generació. Sentit positiu, sentit històrich, sentit de vida, que té la seva arrel en el seny y l'seu procediment en l'investigació.

Si calia fer un estudi llarch y minucios de les característiques científiques del mestratge d'En Duràn, les trobaríem en els anals d'aquesta ACADEMIA DE BONES LLETRES y en altres obres de sa copiosa producció literaria. Martí d'Eixalà, Permanyer y Reynals han sigut estudiats per ell en sengles memories llegides en públiques sessions, y en elles hi trobaríem espiritualment retratat el biògraf tant com els metexos biografiats. La síntesi de tot ens la donaria aquell discurs inaugural de l'ACADEMIA DE JURISPRUDENCIA Y LE-

GISLACIÓ sobre *L'Escola jurídica catalana*. L'aplicació d'aquest criteri a totes les qüestions diverses y complicadíssimes que ha creat la vida moderna, les trobaríem en els seus *Escrits polítics y econòmics*, començant pèl volum primerench de 1856 y acabant pèls que en plena maduresa sortiren l'any 1888 y 1895. Però 'l comentari més viu ens el donaria la seva actuació en el Municipi, en la Diputació, en les Corts, en el Ministeri, en tota la vida pública de ciutadà, hont més que 'l caràcter del jurisconsult, se li nota l'ayre de legislador, del qui, segons la frase llatina, diu el Dret, *jus dicit*.

Però En Duràn té una cosa més fonda y substancial d'hont arrenca la seva personalitat: es aquella pedra angular, que per un cayre porta escrit el nom de religió y per l'altre 'l nom de moralitat. Ningú pot posar altre fonament que 'l que ha sigut posat, y 'l fonament de tota persona són aquestes lleys supremes que s'assenten demunt la roca eterna de la divinitat. Axò es tot l'home. Axís com la vida humana no té cap valor trascendental, si li treyèm aquesta llum y aquesta força, axí tota personalitat que la pert, resta un arbre sech, sense sava, un edifici enrunat sense aglutinant: En Duràn fôu un home constructiu, perque ell estava internament ben arquitecturat; fôu un home vivificant, perque dintre séu duya la vida. S'ha notat qu'En Duràn sempre era 'l meteix, en la càtedra, en el periòdich, en la tribuna; les seves paraules res no tenían de passió, res de futilitat transitoria, tot era llecor. Es que tal era ell meteix en la seva vida íntima. El dret qu'ensenyava a tothòm: particulars, corporacions, autoritats, pobles, començava per viurel ell en el fons de la seva ànima. Axò es lo més gran d'aquest home, y lo que 'l féu home gran (6).

---

(6) Com el millor resúm de l'acció gloriosa d'En Duràn y Bas, posaré 'l catàlech de les seves obres: *Extinción de la mendicidad*, Memoria premiada per la Societat Econòmica Madrilenya (Madrid, 1851). — *El individualismo y el Derecho*, fascicle (Barcelona, 1852). — *La emancipación de la mujer*, Discurs pronunciat en la Societat Econòmica d'Amichs del País (Barcelona, 1855). — *Estudios políticos y económicos*, un volúm de 252 planes (Barcelona, 1856). — *El puerto de Barcelona y el istmo de Suez* (Barcelona, 1858). — *La teoria del Derecho en la Ciencia nueva de Vico*, en *Revista General de Legislación y Jurisprudencia* (Madrid, 1861). — *Consideraciones sobre las teorías individualistas en su relación con el Derecho penal*, Discurs llegit el dia 28 de Novembre de 1862 en l'acte de la recepció de Catedràtic de Dret mer-

Feta aquesta introducció reglamentaria, anem al tema del discurs, qu' he formulat ab les següents paraules:

cantil y penal d' Espanya (Barcelona, 1862). Aqueix opuscle conté 'l discurs de contestació d' En Francisco Permanyer y Tuyet. — *Instituciones de Derecho Mercantil de España*, por D. Ramón Martí de Eixalá, quarta edició, aumentada per En Manuel Durán y Bas (Barcelona, 1865), un volum. — *Naturaleza del fenómeno comercio con relación al Derecho*, en *Revista General de Legislación y Jurisprudencia* (Madrid, 1865). — *Función de los individuos y de las Corporaciones en la obra del progreso social*, Discurs inaugural del Ateneu Català, llegit el 27 de Novembre de 1867 (Barcelona, 1868). — *Noticia de la vida y escritos del Excmo. Sr. D. Francisco Permanyer y Tuyet*, llegida en la sessió pública celebrada per l'Academia de Bones Lletres el dia 19 de Juny de 1870 (Barcelona, 1870). — *El socialismo contemporáneo*, Discurs inaugural del Ateneu Barcelonès, curs de 1872. — *El Derecho en el siglo XIX*, Discursos llegits en sessions inaustrals de l'Academia de Jurisprudencia y Llegislació de Barcelona, els anys 1868, 1869 y 1871, pel séu President En Manuel Durán y Bas (Barcelona, 1875). — *Don Pedro Nolasco Vives y Cebría*, en *Revista General de Legislación y Jurisprudencia* (Madrid, 1875). — *El principio fundamental orgánico de las Sociedades humanas*, Discurs llegit el dia 30 de Novembre de 1876 en la sessió inaugural celebrada per l'Ateneu Barcelonès (Barcelona, 1876). — *Concepto fundamental del Derecho en su desenvolvimiento científico en el siglo XIX*, Discurs inaugural de l' Universitat de Barcelona (1877). — *Discurso leído en la sesión solemne celebrada por el Ateneo Barcelonés para honrar la memoria de D. Ramón Anglasesell* (Barcelona, 1878). En aqueix opuscle hi són continguts també 'ls discursos dels senyors Miquel y Badia, Flaquer y Orriols (Joan Baptista). — *La reforma de los estudios jurídicos*, en *Revista General de Legislación y Jurisprudencia* (Madrid, 1878). — *Desenvolvimiento científico del concepto fundamental del Derecho en el siglo XIX*, en *Revista de los Tribunales* (Madrid, 1878). — *Estudio sobre las obras de Savigny y especialmente sobre el sistema del Derecho romano actual*, en *Revista de los Tribunales* (Madrid, 1878). — *La doctrina moral de Santo Tomás de Aquino*, Discurs llegit en l'Academia de Sant Tomàs d'Aquino 'l 12 de Març de 1882 (Barcelona, 1882). — *Reynals y Rabassa*, Estudi biogràfic y literari llegit en la sessió pública que la Reyat Academia de Bones Lletres celebrà en aquesta ciutat l' any 1883 (Barcelona, 1883). — *Memoria acerca de las instituciones del Derecho civil de Cataluña*, escrita de conformitat ab lo prescrit en l' article 4 del Reyat Decret de 2 de Febrer de 1880, un volum de 406 planes (Barcelona, 1883). — *Relació entre l' esprit de les velles institucions dels pobles y lo de ses institucions literaries populars*, Discurs presidencial dels Jochs Florals (Barcelona, 1884). — *La Escuela Jurídica catalana*, Discurs inaugural de l'Academia de Jurisprudencia y Llegislació, llegit en la sessió del 31 de Janer de 1883 (Barcelona, 1885). — *Discurso leído en la sesión celebrada por el Ilustre Colegio de Abogados de Barcelona el día 27 de Mayo de 1886, para la inauguración de la galeria de retratos de Jurisconsultos catalanes* (Barcelona, 1887). — *Escritos del Excmo. Sr. D. Manuel Durán y Bas*, ab un prefaci d' En Lluçia Ribera. Primera serie: Estudis jurldichs. Un volum de LVI-394 planes (Barcelona, 1888). — *San Raimundo de Penyafort* (Barcelona, 1889). — *La Codificación y sus problemas*, Conferencies donades en l' Universitat de Barcelona en el curs de 1888-89. Un volum en 16è de 200 planes (Barcelona, 1889). — *Ensayo biográfico del Dr. D. Felipe Vergés y Permanyer y del Excmo. Sr. D. Melchor Ferrer y Bruguera, Marqués de Cornellá* (Sessió pública de la Societat Econòmica d' Amichs del País). Barcelona, 1891. — *La acción del Estado según la ciencia contemporánea*, Discurs inaugural de la Academia de Jurisprudencia y Llegislació (Barcelona, 1893). — *Necrología del Exmo. Sr. D. Víctor Arnau y Lambea*, llegida en la sessió pública celebrada en la Universitat Literaria d' aquesta Capital el dia 22 d' Octubre del present any (Barcelona,

ACTUALITAT DE BALMES

Oportunitat
del tema.

Del méu cantó y del cantó de l'ACADEMIA hi trobo tota mena de rahòns per adoptar aquest tema.

Per la meva part diré que visch ple d'aquest home extraordinari: tots mos ideals s'hi senten en plena irradiació; l'apologètic, el filosòfic, el social, el patriòtic, y, com síntesis de tots, el d'una plenitud humana y divina, un humanisme complet y perfectíssim, compenetrat fins en les íntimes cèlules de la vida sobrenatural. La meva professió sacerdotal y religiosa, afegida potser a una vocació individual, m'hi ha portat de la manera més natural, y aquí visch en dolça fruició. Per gratitud, donchs, per sinceritat y quasi per llei biològica tinch de parlar de Balmes.

Afegiré una altra rahó de part de la Companyia de Jesús, a la qual pertanyo. Ella y Balmes tenen molt íntimes relacions, qu'encara s'han d'estudiar en tota la seva perfecció. El resultat crech jo qu'es un crèdit per Balmes y un deute per la Companyia. En aquesta societat d'afecte y auxili Balmes hi portava 'l séu més gran tresor, qu'era la apologia que féu de la Companyia de Jesús en la seva obra màxima *El Protestantisme*, precisament en el meteix temps

---

1893). — *La crisis actual del Derecho*, Discurs inaugural de l'Academia de Jurisprudencia y Llegislació (Barcelona, 1894). — *Discursos pronunciados en los Congresos Católicos de Sevilla y de Tarragona en 19 de Octubre de 1892 y en 19 de Octubre de 1894* (Barcelona, 1895). — *Escritos del Excmo. Sr. D. Manuel Durán y Bas*. Segona serie: Estudis morals, socials y econòmichs, ab un prefaci d'En Frederich Rahola. Un volum de XLVII-592 planes (Barcelona, 1895). — *Concepto del Derecho mercantil en la Ciencia moderna*, en *Revista Juridica de Cataluña* (Barcelona, 1896). — *Estudios sobre la caridad*, en *Revista Contemporánea* (Madrid, 1897). — *Discurso leído por el Excmo. Sr. D. Manuel Durán y Bas, Ministro de Gracia y Justicia, en la solemne apertura de los Tribunales celebrada en 15 de Septiembre de 1899* (Madrid, 1899). — *Fuerzas sociales*, en *Revista Contemporánea* (Madrid, 1899). — *El Derecho mercantil en el sistema general del Derecho positivo*, en *Revista Juridica de Cataluña* (Barcelona, 1901). — *Laudó acerca del pago de un Seguro sobre la vida*, en *Revista Juridica de Cataluña* (Barcelona, 1901). — *La Reforma administrativa en relación con nuestro actual estado social*, en *Revista Contemporánea* (Madrid, 1901). — *Dictámen sobre un caso de seguros*, en *Revista Juridica de Cataluña* (Barcelona, 1902). — *Una página de historia literaria de Cataluña. Martí de Eixalá y sus lecciones sobre los sentimientos morales*, Memoria llegida en la Real Academia de Bones Lletres de Barcelona 'l día 6 de Desembre de 1902 (Barcelona, 1905). — *Beneficencia pública y privada*, en *Revista Social* (Barcelona, 1903).

qu'entrava com soci de l' ACADEMIA DE BONES LLETRES l'any 1841. Trobo natural que avuy, que per primera vegada un jesuïta pren seyent en el Consistori d'aquesta noble ACADEMIA, parli de Balmes; no perque la meua pobre llohança pugua exugar lo deute gayrebé centenari, sino pera reconèxerlo públicament, tasca acomodada a les meves forces y per tots ben honorable.

De part de l' ACADEMIA, trobo també avinentíssim parlar d' En Balmes. Sens mimva dels mèrits y estima de ningú, crech que podèm ben dir que Balmes es la primera figura que teníu en tota la vostra historia de dues centuries. Es ben cert que l'any meteix de la mort de Balmes l' ACADEMIA cuytà a rètreli públich y gloriós homenatge per boca d' En Roca y Cornet; però Balmes, segons ha dit En Menéndez Pelayo, es d'aquells grans homes que crexen y han de créxer encara més, y bò serà després de 72 anys, entrats a una nova centuria, a una nova vida social y política, y fins a una altra època de la historia del món, si no menten les profecies, que miràm altra vegada vers el qui ab tota rahó ha sigut anomenat Geni de la Patria y Sant Pare dels temps moderns. Si ell no hi guanya, potser nosaltres ne podrèm traure profit.

Axí també, per aquest cantó, contribuirèm a pagar a Balmes un altre deute, que es el de la Patria. Per mí, es ben evident que Catalunya resta greument endeutada ab el qui fôu posat per Déu com l'àngel bò al seu costat, bon punt s' iniciava son renaxement, perque guiàs tots els passos de la seva vida en el pensar y en el fer. Aquesta Academia fôu fundada principalment per l' estudi y recerca de la historia patria, y, per tant, sôu vosaltres els representants de Catalunya en aquest punt. Pagamli, donchs, a Balmes tot lo que li devèm, y, si més no, regonexèm públicament l' obligació nostra, la qual cosa serà virtut de justicia y d' agraphiment.

No pendré com argument cap fet singular de la seva vida, cap cayre de la seva riquíssima personalitat, cap punt de la seva doctrina; sinó ell tot sencer, persona y obres, y no per ferne una pintura total y acabada, obra digne d' un Geni com ell meteix, sinó per ponderarne la seva viva actualitat y els medis d' assolirla ben universal y eficaç.

*
* *
*

En quin sen-
tit Balmes es
actual.

PRIMERA PART. — Dir que Balmes es un home actual, es afirmar que té un valor digne d'interessar la gent de la nostra edat y d'influir eficaçment en la seva direcció. No vaig, donchs, a formes accidentals, que ara més que may se renoven, no ja per primaveres, sinó gayrebé per dies; sinó a la substancia dels problemes que resol y al fet essencial de la seva alta personalitat.

Tenim el fet certíssim de que Balmes fôu per excelencia l'home del séu temps. Els homes més eminents d'Espanya y d'Europa contemporanis de Balmes, el judicaren, més que oportú, providencial. Aquell abrandament d'entussiasme que sembla miraculosament nascut a tot arrèu en un instant, com si estigués la llenya preparada y esperessin el senyal de calarhi foch, bé ho demostra. Potser més que l'entussiasme dels amichs, ho prova l'interès de tots, fins dels contraris. A grat o a desgrat, menà ell tots els homes de valor del séu temps, imposantlosi les qüestions debatudes, y sovint les solucions. Axò diuen els fets. Lo que podríem dirne el séu fracàs polítich, caldrà demostrar, en el séu lloch, que tingué causes més fondes, no en l'inoportunitat, sinó en el desconexement.

Si'ns elevàm a la contemplació pura y desinteressada, contrastant les necessitats de la època y les condicions del escriptor, la concordança es encara més harmoniosa. Dificilment se trobarà un home públich que tinga més que Balmes el sentit de l'adaptació al ambient que l'envolta. Els grans esperits solen tenir *línies molt definides*, dures y poch flexibles; emperò Balmes, essent zelós de la seva personalitat més que ningú, tingué una observació fina y amorosa de totes les realitats, y no permeté que sortís del fons de la seva ànima ni una orientació, ni un tret, que no judicàs aptíssim a les condicions de les persones y coses que l'envoltaven. En la primera plana del séu programa polítich féu pública promesa de no agitar may una sola passió, de no fer vessar una llàgrima, de no pertorbar la vida del séu país; y tant fidelment complí exa promesa, que bé podia ésser posada com epitafi en la seva urna sepulcral,

com ha dit el nostre Oliver. Ab tot y axò, es certíssim que cap home del séu temps tingué una més viva intervenció en les coses; però allò era no més l'imperi de la rahó, l'eficàcia amorosa y assenyada, que, com la diyina providencia, dirigeix, tot semblant que les coses fan per elles metexes el séu curs. Balmes, donchs, tingué un interès altíssim y una extraordinària oportunitat en el séu temps.

Ara, però, que som un segle més enllà, ¿tindrà Balmes interès y oportunitat per aquesta generació nostra tant atrafegada y cómplera? Es ben cert que ni les condicions històriques dels nostres dies són les del primer terç del segle XIX, ni 'ls homes d'avuy senten y pensen com els d'aleshores. La metexa Esglesia y 'l Catolicisme tenen plantejats una serie de problemes, que, si no poden ésser substancialment oposats als d'aquella època, porque 'l principi y 'l fi sempre tenen d'ésser lo meteix, al menys presenten formes y punts d'obir humans, gayrebé desconeguts dels apologistes del vuytcentisme. Axís y tot, crech fermament que Balmes supera y transcendeix totes les anèdotes transitories, y que, per tant, té un valor actualíssim, tal vegada superior al de la seva edat en els aspectes fonamentals de les seves doctrines. Però ¿l'esperit de la nostra gent està disposat a conèixer y sentir eix valor?

Quan, l'any 1910, celebrarem el séu primer centenari natalici, un escriptor de tendències balmesianes, però d'un menys accentuat sentit optimista, En Miquel dels Sants Oliver, s'esgarrifava de la inoportunitat ab que venia aquella recordança, pèl fort contrast que tenia ab la realitat social. Acabava de passar el tant fatidich any 1909 de la setmana tràgica, y ab ell corrién aygua avall potser les primeres esperances de restauració política que havia sentit Espanya en cent anys. El noble periodista començava la època dels séus planys: un dels primers y dels més agres fôu una veritable lamentació balmesiana. Balmes era l'àngel de la pau, y 'l poble corria ubriach de furor sanguinari; Balmes era arquetip del humanisme, y allò era lo més irreductiblement inhumà; Balmes era la política del amor, y tornava la política del odi, l'Àngel Exterminador, la

demagogia hebertista, els cavalls de Diomedos, flayrant el rastre de carn y de sanch humana (7).

Aquest article pessimista y quasi desesperant no'l va recollir l'Oliver en son volum de *Revisions y Centenaris* compilat deu anys més tart, sinó solament altres més serens començats pèl Maig d'aquell any centenari. Però també apunta en aquests el dupte de que Balmes puga fer bé a la nostra generació. N'estèm ara gayrebé un segle lluny; el mapa espiritual d'Espanya s'ha fonamentalment modificat; el principi relligiós, un dels elements essencials d'aquella societat y ab el qual Balmes comptava abans que tot, ha sigut íntimament atuhit y en bona part desarrelat. Per altra banda es temps de guerra, tothòm es al séu cantó, arma a la mà. Balmes serà mirat per tots com aliat o com enemich, no ab aquella cordial efusió que la Patria li deuría «per demunt de tot partit, de tota tendència filosòfica, y fins estich per dir, de tota filiació confessional», per haver tingut sempre una actuació essencialment nacional y patriòtica. D'ençà que la noble ploma del Oliver va escriure aquestes consideracions pessimistes, altres capgiraments havèm vist y potser més trascendentals y profons que les flamarades de la setmana tràgica. Tot el gran amfiteatre de la bona societat, que aleshores contemplava, com en l'escenari, aquell simulacre de revolució, gayrebé com cosa forastera donada en espectacle als qui estavan ben assegurats en les seves llotges riques y confortants, poch pensaven que havien de sentir tant aviat cruxir tot l'edifici y trontollar la terra sota sos peus. Avuy tot lo que se'n diu valors en la vida social, està hipotecat; y no hi ha cap banch y cap govern que pugan donar garantíes. No són precisament les organitzacions polítiques les qu'estàn en crisis, sinó 'ls fonaments que 'ls homes havien posat a les seves institucions.

Balmes no vegé solament una setmana tràgica, sinó un any 1835, del qual encara per tot ne queden les runes. Revolucions, pronunciaments y guerres estaven, com solèm dir, a la orde del día. Ell meteix nos conta com sovint el toch de generala o l'aldarull popular el feyen axecar de la seva beatífica càtedra de matemàtiques, per anarsen ell y

---

(7) *Triste Commemoración*, en *La Vanguardia* del 27 d'Agost de 1910.

els alumnes a casa seva, a esperar un altre moment de quietut. La seguretat política y fins la garantia personal eren cosa tan hipotètica, com el sol y 'ls núvols. L'espant, l'arrauliment y 'l fàstich eren l'ayre que respiraven la gent y les famílies honrades d'aquella societat. Els partits y 'ls homes polítics, ens diu En Balmes, havien arribat a no tenir altra esperança que l'alternativa de matar o d'ésser morts, de desterrar o d'ésser desterrats.

En aquesta situació Balmes se llençà a escriure, y aquest ambient respirà durant els vuyt anys de la seva vida pública. No cal, donchs, témer que la nostra gent astorada se trobi en els escrits de Balmes en un món de pau que anyori, però que no puga sentir, sinó que s'hi trobarà ella metexa, filla dels seus parés, potser ab tendència a la degeneració. Y, encara qu' es ben cert que les convulsions del segle passat eren polítiques y les nostres van més avall fins a les arrels metexes de la societat, també es una gran veritat que Balmes poch cabal fà de la política, y que la nota essencial y característica dels seus escrits es buscar sempre la nota social d'hont brolla la vida o la mort dels pobles.

Tenim, donchs, que les nostres desgracies fan més oportuna la veu d'En Balmes. A una societat qu'està en perill, res li vé tant a la mida com una literatura de reconstrucció fonamental; no apocalíptica ni terrorista, sinó forta y serena com la metexa veritat. Balmes, en mitg del desgavell de la patria, sembla talment la imatge d'aquell Eneas que surt de Troya, portant per tota herencia 'ls seus déus. Balmes no té altre patrimoni, per a ell ni per al seu poble, que les grans veritats y les grans virtuts; no s'entrebanca ab les runes de res, mentres tinga assegurat aquest pal-ladi. Jo crech que avuy, y per endavant cada dia més, si les coses no giren en rodó, poch tindrà cap força ni serenitat quí no miri la vida d'aquesta manera.

L' enamorat Oliver volia que 'l centenari de Balmes fós un devassall d'entussiasme y admiració popular, com un homenatge de la nació al home qui més va fer y més noblement per a salvarla. L'amor el féu una mica infantil y dèbil. El millor homenatge que podèm somniar per En Balmes es que la seva veu donga llum, seny y confiança a

la pobra societat nostra que s'enfonza, y que sostinga y orienti sòlidament als pochs que treballen pera sa propria utilitat y la dels demés.

Si haviem d'aspirar a l'unanimitat y entussiasme popular que apunta l'Oliver, hauriem de dir certament que no es l'hora de Balmes, afeginthi, però, que may no ho fôu, ni la d'ell, ni la de cap home del séu regent ideològich. Balmes no pot ésser sinó un director de gent ilustrada, y d'aquesta, encara, la màxima part romandrà en certes solucions externes, en certes imatges plàstiques, sense penetrar en el veritable fons doctrinal, qu' es l'aliment dels escollits. ¿No ho veyèm en lo qu' es díu y en lo que s' escriú de la política espanyola de Balmes? A cada pas sentireu: «Balmes tingué un gran pensament polítich: el de fondre les dues rames dinàstiques ab un casament; Balmes era un polítich genial qui volía reduhir tota la constitució a dos articles y gravarlos en l' encuny de les monedes». Poca cosa més trauréu de la gent ilustrada que parla y escriú d'aquestes coses; emperò, que hajan meditat els principis balmesians, o senzillament, que hajan llegit el gran volum dels séus escrits polítichs, son poquíssims. Trencar aquesta rutina vergonyosa, desfer l' embadaliment semi-supersticiós ab que pronunciàm el nom de Balmes, sens saber lo que dihem; ferlo nodriment espiritual de la gent que prengan la política com cosa seria y digna de tots els afanys y sacrificis dels homes més ben preparats, veusaquí l'homenatge que Espanya deu encara al séu director més recte y clarividant, y lo que devèm procurar per tots els medis possibles.

* * *

Balmes y 'ls
problemes
de Catalunya

Anàm ara a demostrar que Balmes es actual. Ho es primerament pèls problemes que resol. Posaré de relléu els principals, y seguiré 'l sistema concèntrich, avençant de lo més particular a lo més universal.

Primer de tot, aquí tenim aquesta Barcelona. No es pas aquesta la Barcelona del Pla de Palàu, de les muralles y de la Ciutadella, que vegé Balmes, y que, per dirho axí, formava 'l séu cos. Emperò l'ànima d'aquesta ciutat efervescent ¿qui la va veure abans o més clarament que Balmes?

La preciosa serie d'articles que va encapçalar ab el nom gloriós de la ciutat, avuy día que la miràm estesa de montanya a montanya, y de riu a riu, potser es encara lo més substancial y biològich que d'ella s'ha escrit. Jo crech que els prohoms de Barcelona, si llegexen En Balmes, se trobaràn endeutats y ab pecat d'oblit y d'ingratitude envers el qui ovirà més de lluny la grandesa de la metròpoli y li va dictar les lleys més sabies després de les del *Consolat de Mar*.

Exemplèm la mirada, y alcèm la veu, y convoquèm aquí Catalunya. ¡Catalunya! ¡Quin sò tan diferent fà aquest nom sentit l'any 1840 o sentit l'any 1921! ¿Quí podia somniar en temps de la *camancia* que aquell nom venia gràvit de tots aquests noms novells que veyèm aparèixer devant nostres ulls admirats?

Balmes té una altra serie d'articles titolats *Catalunya*, y crech jo que podèm ben convidar als homes del Renaixement, d'hont se vulla que vingan, a que 'ls llegixin y meditin. A mi no m'estranyaria gens que no 'ls haguessen entesos aquells articles, o que 'ls haguessen entés poch, els polítichs y 'ls economistes y 'ls industrials de les primeres selfactines; però estich ben segur que 'ls entendràn els capdevanters dels nostres dies, y quedaràn esglayats de la clarividencia y del vaticini y dels encertadíssims consells del home providencial. Providencial li hem de dir a Balmes, sobretot per Catalunya, perque axí que aquesta anava a nàixer, Déu va posarli a l'espona del breçol qui l'educàs espiritualment, es dir, qui li donàs les lleys del pensament y les lleys de l'acció, acomodades tant a la tradició de la raça, com a les futures complicacions de la nostra vida.

Aquí's presenta un problema històrich, crítich y fins de justicia social, insinuat mantes vegades pèl nostre ilustre acadèmich Dr. Rubió y Lluch, y prou madur ja per ésser resolt a plena conciencia: y es el lloch d'honor y d'eficacia que dintre 'l'Renaixement català havèm de donar a les joventuts vuytcentistes del 20 y del 35. La galeria de noms es varia y extensa, y jo aquí cap ne citaré, sinó es el de nostre Balmes, qui certament ocupa 'l primer lloch, si no de temps, al menys de trascendencia. Aquells homes escrigueren gayrebé sempre en castellà, es veritat. Encara potser podríem afegirhi que aquella generació catalana es la primera que

trenca la tradició secular d'escriure en la llengua del cor la correspondència familiar, y pugna, ab no molt d'èxit sortosament, pera viciar de forasterisme 'l nostre pa de la pietat catalana; els dos únichs recers que restaven a la llengua literaria de la nostra patria. Seria inútil y fins injust ferne d'axò gayres retrets, perque tot eren conseqüències fatals de la mort interna de la consciencia catalana, més encara que de la mort civil de les seves institucions.

La vida dels pobles brolla tota de la consciencia que tenen de sí metexos. ¿Qui començà de desvetllar la consciencia catalana? Veusaquí 'l problema. A casa y a fora de casa se digué aleshores que aquells homes crearen una escola catalana; que en moltes coses, de les més fondes en la vida dels pobles, digueren ells la primera paraula, y sovint la única, dins d'Espanya; que aquell era 'l moment crítich en qu'es pastava la massa amorfa de tota la península, que romandria cos sense ànima, si no hi havia qui li insufflés el bon esperit. Espectacle meravellós el d'aleshores. S'alça una joventut que com per misteri se fà mestressa y directora de l'esperit públich; es que no n'hi havia d'esperit, y 'l poble, en aquestes grans indigències, pren lo que li donen. Tots havèm vist repetir-se aquesta conquesta espiritual en el camp polítich. Ells anaren a coses més fondes, a lo que constituheix l'èsser substancial del home; lo altre havia de venir necessariament per torna, ab la seva voluntat y fins contra la seva voluntat. Als sers vius no 'ls cal sinó tenir vida; aquesta prou qu'es desplega per ella metexa fins a la plenitut.

Aquella joventut no exí pas per generació espontania; era la derrera fillada de Cervera. Cervera, en sos derrers temps, ni entre sos professors, ni entre sos elements culturals de que podia disposar, no ténia cap element de vida pera educar generacions: se pot afirmar que valien més els seus dexebles que 'ls seus mestres; encara, però, li quedava quelcòm invisible, mes de gran eficacia en la formació espiritual, qu'era la tradició: Aquell Cancellor Dou, que tots van contemplar fins l'any 1832, era l'imatge, el símbol, y, en part també, la canal conductora del esperit dels Fines-tres, dels Queralts, dels Ferrussoles, y de tota una generació de jesuites tan esponerosos, que pogueren anar fins a fecun-

dar la metexa Italia. En Dou els havia tractat a tots, n'era el séu fill espiritual, y n'havia recollit l'herencia. Cervera tingué cinquanta anys de vida, y cinquanta d'agonia. Com sia que la vida may no li vingué de cap organisació externa cultural, que sempre fôu migradíssima, sinó únicament de l'esperit prodigiós d'uns quants fills de la terra; aquest perdurà més o menys esmortuït fins al darrer moment. Comparantla ab les altres Universitats espanyoles, sempre se la troba més pobre de medijs externs y més rica d'ideal; y per çò, quan ve l'hora de la mort de totes, ella no baixa al grau d'abjecció moral de les demés.

Els derrers, en els quals reposà l'esperit de Cervera, foren els joves del primer terç del segle dinou. Ab el trasbals de la guerra de l'Independencia y les miseries materials y morals del constitucionalisme y del reyalisme que vingueren després, hi hagué un període d'absoluta mort literaria. La societat estava orba de tota direcció espiritual, fora de la relligiosa prou desconcertada per la lluyta política. Tot feya pressentir que naxia un nou món dintre un nou caos. ¡Pobres de nosaltres, que 'ls directors espirituals haguessin vingut del caos turbulent y incert! Déu ens els havia preparats en el camp de la tradició, baldament haguessen portat alguns el morrió de milicià, com soldats entusiastes de la llibertat. Aviàt caygué com brosta seca tot lo exòtich, y exí a tot doll la sava tradicional, presa d'un suavíssim sentit de modernitat. Una insignificant minoria plena de joventut, se posà devant totes les activitats culturals. L'història tingué En Bofarull; la poesia, En Cabanyes; l'arqueologia, En Pí-ferrer y En Quadrado; la crítica, En Milà; les lletres catalanes, l'Aribau, En Rubió y Ors y En Marià Aguilò; el periodisme, En Roca y Cornet; el dret, En Permanyer; la filosofia, En Martí d'Eixalà; el sentit d'integral reconstrucció relligiosa, social y política, En Balmes. Balmes fôu de tots ells el més profon y 'l més extens, el més antich y el més modern, el més diví y 'l més humà.

D'aquestes consideracions rapidíssimes se deduïeix que Catalunya en el segle XIX tingué dos renaxements o tres si voléu: l'humà, el literari y 'l polítich. El primer, de un contingut fonamental y riquíssim, es el més substancial, arrel y causa dels altres, y la justícia 'l reivindica per la

generació de Balmes. Ara dich més; no m'estranyo gens de que aquells devaners produhissin un Renaxement humà. Tot vivent engendra un ser consemblant a ell, y aquella gent eren homes mólt ben dotats en les grans qualitats de l'esperit. Totes les generacions vingudes després els hi han sigut inferiors en aquest punt; perque en l'ésser espiritual no han tingut una sava moral y relligiosa tant llecorosa y vivífica com la dels fills dels heroys de l'any vuyt, y en l'ésser cultural els ha mancat la fonda formació clàssica, insubstituible en la civilisació europea, que 'ls altres van rebre a Cervera o en centres qu'en sentían la irradiació.

*
*
*

Balmes y 'ls
problemes
d'Espanya.

Després de Barcelona y Catalunya aném a Espanya. Adhuch en el cas de suposar que Balmes no hagués tingut cap eficacia pràctica y reyal en la vida espanyola, sempre tindriám la coincidencia de la seva mirada de contemplador despert y penetrant ab la crisis y trاسبalsament més gran d'aquell imperi. Balmes ve a la vida ab l'alsament llegendari de l'independencia; véu l'enfonsament del domini transmari, y se'n va del món quan el lliberalisme cregué consumada la seva obra ab el casament de la reyna Isabel II. En aquells 38 anys hi hagué la separació de les Amèriques y tres guerres civils entre constitucionals y reyalistes, ab les consegüents venjances y represalies entre vençuts y vencedors. Cau un sistema polítich de móltes centuries, y se'n planteja un de nou inadapdat a les costums tradicionals, ab alternatives de fortes reaccions d'un y altre. El poble entra per primera vegada a la vida política; naxen els partits; y ab ells la lluyta de les concupiscencies, més que de les idees; naix la prempsa popular ab la plaga dels *diaristes*, com anomenaven aleshores als escriptors de periòdichs. Hi ha tota la època dels pronunciaments, que fora de lo més pintoresch, si no fos tant crudel y repugnant. L'Esglesia muda radicalment de situació. El lladrocini, l'incendi y la lley violadora passen pèls temples y monestirs, dexant arrèu la desolació; el Papa ha de pactar ab sos propis butxins, y estèm a riscos de dividir el poble y la jerarquia per un cisma. Tot axò coincideix ab la introducció del vapor en

les industries y comunicacions, transformant essencialment la vida econòmica. Digueume ara si ha d'ésser interessant contemplar totes aquexes coses dins l'esperit de Balmes; veure com judica ell els fets y les persones.

Però Balmes no fou un pur contemplador de l'història que passava, sinó un importantíssim actor de la metèxia. Ell hi ha dexat l'empremta de ses petjades, ell ha llençat a la corrent un doll d'eficiència que arriba fins a nosaltres, cent anys avall. Veusaquí un valor y un interès d'orde molt superior. Axò es cridar a judici les idees y l'acció del geni y comprovar la seva eficàcia ab la veritat irreformable de la realitat. Més encara: es posarles en contacte ab els homes y les coses d'avuy, y veure si han perduda la seva actualitat. Hi ha homes accidentals y volanders com el moment que passa; n'hi ha de substancials y permanents com les més fondes realitats. ¿A quin orde pertany Balmes? No 'ns càpiga dupte que Balmes es home substancial en els problemes de la vida espanyola del segle passat, y mereix serho axí meteix en la d'avuy.

* * *

Anèm a Europa y a la Església Catòlica, y mirèm de classificar els valors que feyen a Balmes ciutadà de la moderna societat, y fins un dels seus directors espirituals: l'apologista, el sociòlech, el fildsoph, el polítich.

Balmes y l'
problema
apologètic

L'apologista. Els noms que més sonaren a Europa per la defensa de la religió foren Lacordaire, Raulica, Ravignan, de Maistre, Bonald, Moehler, Newman. Balmes aleshores y després ha fet rengle al costat d'aquests grans homes, no tingué les tares d'alguns d'ells, y ha donat a la cultura catòlica una obra gens revellida, tan viva y eficaç avuy, com el primer dia. L'apologètica de la primera meytat del segle dinou tingué un fort escull en el tradicionalisme, senyal fatídica de debilitat intel·lectual y demostració evident del aperduament doctrinal a que havia arribat aquella herència riquíssima, llegada per l'escolasticisme. Creuria un hom que aquells escriptors acudien a Déu com únich medi de conexement, per la por de sí metexos y per la peresa de meditar. Devant séu, Balmes es un heroy forçut

y ardit que s'arrisca a gestes impossibles, baldament el titllin de temerari, de presumtuós y de racionalista. La llum del propri enteniment y la veritat objectiva 'l tenen més ferm y aplomat, que aquella abraçada temorencia a la revelació dels tradicionalistes. El tradicionalisme es femení de mena, y Balmes es la metexa virior. Jo crech que, en aquest concepte, Balmes es superior a tots els homes del séu temps, digne d'haver sigut capdevanter en l'edat d'or del escolasticisme. Qualque petita lluisor tradicionalista en la doctrina del pecat original aplicada a l'apologètica, fà més heroyca la seva fortaleza, puix demostra que resistí la temptació.

Un según escull de l'apologètica vuytcentista fôu el romanticisme. Aquexa paraula es essencialment artística, com fundada en el sentiment; no té cap lleçor científica, y per lo meteix no podia entrar en l'apologètica com norma demostrativa, sinó, tot lo més, com aditament decoratiu. Malgrat axò, el romanticisme, mitg fervorós, mitg vanitós, se llençà a la guerra relligiosa com a la conquesta de la terra santa, y, es clar, les armes de canya se li trencavan a les mans, sens haver ferit l'enemich. Chateaubriand y tota la plèyade d'escriptors ben intencionats que s'hi embadalien, han dexat dues dolentíssimes romanalles: el sentimentalisme en la pietat, y 'l subjectivisme també sentimental en la teoria relligiosa. Aquí cal confessar que Balmes experimentà cert contagi en la forma, mes axò fôu algunes curtes estones d'esplay, que, oblidantse qu'era un savi, volia ésser poeta, y provà de fer quatre planes, diguemne literaries, que li devèm perdonar. Però aquexa metexa debilitat momentania prova 'l fort tremp intelectual del séu esperit, qui dexà la seva obra apologètica neta del corch chateaubriandesch. Aquell gegant no era fet per deambulacions nocturnes y col-loquis deliquescents entre jardins, parets enrunades y clars de lluna.

Potser podriem senyalar un terç escull de l'apologètica vuytcentista en l'enciclopedisme. La vacuitat de la enciclopedia, tenintla tant aprop y essent encara la directora de la cultura del séu temps, res no va fer en l'ànima de Balmes. Si més no, els escriptors heterodoxes del segle tenien la virtut de portar als apologistes pèls camins que

ells havían triat, desviantlos del camí natural que les coses se fan per sí metexes. Balmes no s dexà dirigir per ningú, y anava al séu fi per allà hont el duya la veritat, única mestressa dels séus actes. Per çò la seva apologètica es eficaç, encara que molt sovint faci alguna marrada, pera amotllarse al gust general.

Lo valor apologètic de l'obra balmesiana no s'ha d'amidar pèl volum de cap llibre doctrinal, ni per cap estructura teòrica que li siga propria. Tota la seva demostració relligiosa es elemental y posada en llibres vulgars que han d'anar a mans de tothòm, fins dels infants. Tot lo fonamental es elemental. Lo característich de Balmes es trobar el nexa o articulació de les veritats relligioses ab l'home, y particularment ab l'home del séu temps. Balmes sent que ixen dues paraules de tots cantons en els llibres de la seva època: filosofia y civilisació. Començant pèls escriptors més autorisats d'Europa, y acabant per l'estudiant pretenció qu'escriu la seva primera plana, tothòm vol fer reflexions, tothòm parla de progrés. Balmes se planta en mitg de tots, y prenent en les seves mans la veritat catòlica pura y senzilla, demostra qu'ella es lley de ben pensar y lley de civilisació. Tota l'apologètica verament científica la posa com un capítol orgànich d'*El Criteri*, tota l'apologia culta la treu de la historia de la civilisació europea en *El Protestantisme*.

S'esdevé que no es ja la veritat relligiosa lo que veu trontollar, sinó l'home meteix en quant es criatura racional, y fins el fonament de tota veritat objectiva. Abandona allavors els cims lluminosos per hont volava, y s llença al abim tenebrós hont hi han els fonaments de tot conèixer y de tot saber. Aquesta es la *Filosofia Fonamental*, obra apologètica en el séu fi y en aquella fonda visió arquitectònica, ab la qual contempla en les primeres veritats, com en un plànol, tot l'edifici de la cultura humana. Seguint l'istoria de l'apologètica catòlica fins als nostres dies, aquesta es també la trajectoria que veurèm ben definida. Altra cosa no cal, a mon vijarés, per demostrar que Balmes, com apòlogista, té un valor sòlid y eminent pera entrar en la circulació de les grans autoritats universals.

* * *

Balmes y 'ls
problemes
socials, filo-
sòfichs y po-
lìtics.

El sociòlech. Balmes, de la primera revista *La Religió* qu'escrivia En Roca y Cornet, va passar-lo a *La Civilisació* que publicaren plegats, fins que, sol y pèl séu compte, va plantarse en *La Societat*. Aquests noms, aquesta gradació, y l'èxit de la seva revista, més que una demostració, són una executoria del valor social que té l'obra balmesiana. Encara avuy, en plè deliri sociològich, podèm desafiar tota la literatura que 'ns presenti un anàlisi més profon y substancial dels elements socials, que 'l que 'ns dóna Balmes. La veritable sociologia mor ofegada y metallisada per la economia, de la metexa manera que veyèm finir l'integralitat de la vida humana galvanisada pèl diner y corrompuda pèl vici. Es difícil que tingàm una veritable sociologia científica, perque no tenim una visió integral y armònica de la societat. Potsèr ningú l'ha donada primer que Balmes, y, segurament, ningú millor. L'aura vital de la seva boca encara podria reanimar aquesta ossamenta àrida y dispersa.

Axò en lo que podríam dirne, en llenguatge balmesià, sociologia fonamental. L'aplicació pràctica dels principis a la vida del séu temps fòu assenyadíssima y es també actual. Ell vegé 'l naxement de la nova Catalunya, organitzada segons el patró actual de l'industria; li donà concells d'una previsió que arriba fins a nosaltres; y pot expandirse per tot aquest món de capital y treball que volta, volta, sense saber hont va, a punt de desferse per la força centrífuga d'una velocitat estèril y desarticulada. Jo no puch fer sinó convidar els qui parlen y escriuen d'aquestes qüestions, que llegixin en Balmes.

El filosoph. Veusaquí una paraula gayrebé desacreditada, que tingué en Balmes una bella restauració. El filosoph va a riscos de pendre per sabiduría 'ls somnis del séu esperit, y aleshores se torna novelista. La concupiscencia de l'albirar es devegadas tan forta com la concupiscencia dels sentits, y es l'escull hont han naufragat totes les escoles filosòfiques. Balmes es l'enamorat de la veritat; y la veritat es la realitat. Veusaquí una filosofia natural y un filosoph sanitó. Descartes, en volerse desfer dels paràsits de les

teories, s'arrapa a una de nova, com si un sistema no pogués morir sinó creantne un altre. El mètode balmesià no va ni a destruir lo antich, ni a crear res de nou, sinó a trobar la veritat pura y precisa. Va a lo fonamental; a lo elemental, a lo etern, a lo natural. Es metafísich, perque cap inteligencia humana pot aturarse en la física; però du 'l seny que no 'l dexa desorientarse en l'infinit, ni evaporarse en el no res. Si la filosofia actual pot algún día sortir d'aquexa crisàlida que l'embolcalla ab mil plechs y replechs d'hipòtesis y theories, volarà tal com Balmes la vegé en sos escrits.

La filosofia deu nodrirse de tota ciencia, però ella ha d'èsser ella, quelcòm superior a totes les demés. Les ciencias inferiors són pretencioses, y volen xuclar la vida de la filosofia, o dexarla enlluernada y sens esma de dir un mot. En l'època de Balmes, la perennal filosofia que per temps havia fet estada en l'escolasticisme, havia perduda la força vital d'aquest; y les ciencias naturals y exactes que prenien volada, la tenien arraulida com porquerola que no sap de llegir. Aleshores nasqué en les antigues universitats y seminaris lo que 'n digueren *filosofia nova*, en que hi havia una mica de tot: matemàtiques, física, química, historia natural, meteorologia; tot, menys filosofia. Balmes no pogué sufrir aquella hibridació, y fôu el primer qui desterrà dels séus llibres aquelles làmines que 'ls gravadors tiraven en fulls plegadissos a mida de tots els volums. Savia més matemàtiques que tots els mansoys de la nova filosofia, y que molts de la pretenciosa secta dels *savants* que aleshores ja apuntava a tot arrèu; però, per çò meteix, destriava ab plena consciencia lo que pertanyia a Déu y lo que tocava al Cèsar, donant a cascu lo séu, sens avaricia y sens deshonor. ¿Són prou aquestes qualitats, pera que Balmes interessi força a la filosofia universal? Jo crech que sí: y crech també qu'es hora de proposar el problema, de si 'l neo-escolasticisme que fà rotllo, ha fet a Balmes la justicia que se li deu.

El polítich. Es veritat que Balmes no exercí influencia europea en la política, per més que 'l coneguessin y seguisin els séus moviments homes com Guizot y Metternich. Hauria arribat probablement als grans cenacles, si hagués tinguda més llarga vida, puix sembla que Pius IX tenia 'l

pla de portarlo a Roma, ferlo Cardenal, y posarlo en una nova comissió de negocis extraordinaris. Aleshores hauríem vist desplegar-se aquelles forces y aptituts que no cabien en el clos reduhit de la política espanyola. Aquestes facultats excepcionals tots les hi reconexien, y no manca qui va exclamar-se de que no tingués també una espasa penjada del seu cinturó.

Dexèm aquestes consideracions que podrien semblar cabories, y anèm a lo real, qu' es l' escriptor polítich. Balmes es un doctor universal de política, de la gran política qu' es la ciencia de governar els pobles. Ell no va escriure un tractat metòdich, sinó articles escampats y concretats en la seva aplicació a fets de la nostra vida pública; però la ciencia universal hi es tota, y 'l tractat orgànich se podria ben fer ab retalls d' ací y d' allà. Aquí, com en tot, es el meteix Balmes, l' home fonamental, a qui no entrebanquen destorbs passionals, ni ceguen els objectes massa propers.

Sobretot, jo m' atreviria a dir que Balmes es el Doctor Màxim de la política catòlica, entenen per aquest mot la ciencia diví-humana de portar la revelació a l' ajut del govern popular, sens violentar els drets d' una y altre. Ciencia difícil, perque, per un cantó, demana ésser gran teòlech, per altre ésser gran polítich, y, en mitg, tenir un esperit fort y magnànim, fet a mida dels grans ideals cristians y a prova de totes les contradiccions humanes.

En la múltiple complexitat balmesiana aqueix cayre polítich es el més desconegut. Són contadíssimes les persones que trobaréu que hajan llegit y meditat els seus escrits polítichs, ingents y esmicolats. Els seus metexos contemporanis qui 'l llegien àvidament, y adhuch els íntims col·laboradors que 'l llegien, el sentien y 'l veyen obrar, poch el van entendre. D' aquí la gran escampada, el gran escàndol que sofriren tots el día de la prova, com els dexebles de Jesucrist el divendres de passió. Balmes no ha fet escola política, per més que tots els partits catòlics el proclamen com Doctor, y fins el reclamen per séu. Potser la nostra generació, després dels ensenyaments de Lleó XIII a tota l' Esglesia, y dels particulars que havèm tingut a casa nostra en el Doctor Torras y Bages y sos dexebles, fóra la més apta per fundar una veritable escola política balmesiana.

*
* . *

La serie dels problemes que acabàm d'enumerar prova bé l'actualitat de Balmes com escriptor y home d'acció. Ara voldria demostrar el valor que té y l'interès que desperta la seva persona.

Valor humà
de la persona
de Balmes.

M'atreviria a dir que aquest punt es el principal. Un gran home sempre val més que les seves obres, y fins en els heroys no hi ha cap gesta tan trascendental y tan atractiva com la seva persona. Una ànima ben dotada, un home típic, es obra més meravellosa que tot l'univers que tant admiràm, y l'aparició seva dins el món es un fet més important que lo que 'n dihem grans fites històriques. Una qualitat humana molt excelsa, com per exemple un gran enteniment, una gran voluntat, es en el cel espiritual com una estrella de primera magnitud en el firmament visible; un home fulgurant ab totes les qualitats humanes, es com el sol que activa tota la nostra vida. Miràm, donchs, a Balmes fit a fit.

Balmes fôu sempre un apassionat dels grans homes. El primer llibre que devorà ab veritable daler, fôu un gran diccionari biogràfic de tots els genis de l'humanitat. Cal dir que no va trobar lo que buscava: homes. Axí com va desilusionarse dels sabis, més desencantat romangué dels heroys o superhomes. Eren allò fragments humans, qualitats escampades, sers mutilats. D'aquí nasqué en ell la fam de formarse tan perfectament com fos possible.

¿Com reexí en la seva empresa? Els contemporanis ens diuen que Balmes exercia una atracció humana gayrebé prodigiosa. L'any del centenari escrivia 'l gran apologista P. Weiss l'impressió fonda y definitiva que de jovenet havia produhit en ell la mirada de Balmes sols en el retrat. Tenim encara una prova més efiç de valor experimental, y es la simpatia y l'atracció que produheix encara en els qui 'l llegexen. Balmes té veritables enamorats d'ell meteix, més encara que de la seva doctrina, que arriben a certa convivència espiritual.

Donemli ara nosaltres alguna mirada per diferents cayres, per tal d'arribar a la contemplació total.

Aquella inteligencia viva, lluminosa, profunda, escam-

pada per tot arrèu, y, sobre tot, serena; aquells ulls séus, de que parlava suara 'l P. Weiss, semblen mirada d'estrella. ¡Quins prodigis presentarà al historiador la formació de la intel·ligència de Balmes! Vich, Cervera, els llibres, les persones y tota la cultura contemporània, ¿qué li podien donar? Y si Balmes es un autodidacte, ¿com es que no vejàm en ell cap dels defectes que sempre tenen els qui han sigut mestres de sí metexos?

¡Quina ubèrrima riquesa d'ideals! Veurèu sempre aquella ànima com abocada demunt totes les coses del cel y de la terra, no sols ab amorosa contemplació, sinó fins ab certa efusió directiva, com si ab misteriosa potencia purament espiritual pogués y volgués moure tota la màquina del Univers. La seva intervenció té realment la qualitat dels àngels, que may no pert la divina serenor, maldament les forces se contraposin, se destruixin y fins arribin a capbussar aquell suprem ideal al qual aspirava. Prou que 'n neix desseguit un altre d'ideal, de les metexes runes dels nostres amors, de vegades més alt que 'l de nostres primers somnis, encara que sia més dolorós. Aquest devassall d'ideals que ningú no pot estroncar, ni en la desfeta aparent de totes les coses, brolla de la supereminent contemplació que té de Déu estant. Per çò no cap en ell cap mena d'escepticisme, perque la deu primera may no s'estronca, may no s'enterboleix. ¡Quina fretura tenim els homes d'aquests esperits verament superiors!

Més avall haurèm de dir de Balmes qu' es un sant; però aquesta metexa santetat té un caràcter que podríem dirne intel·lectual, perque tota se la veu lligada ab l'ideal diví, com Homier mirava 'l món lligat y penjat ab cadena aurífera de les mans del Omnipotent. Pera un contemplador elevat com ho era Balmes, tota acció ha d'ésser un sacerdoti que pugi les criatures al altar de la divinitat, hont totes han d'ésser immolades en holocauste; tot es una harmonia concordant de veus diversíssimes que canten l' hosanna immortal. Aquesta visió es per als grans il·luminats el faró de la vida que descobreix per un cantó les petjades del Altíssim, y per altre cantó 'l rastre abgecte de les criatures que s'aparten de Déu. D'aquí ve 'l séu goig y 'l séu torment, les seves elevacions y 'l séu sacrifici pera retornarho tot a

son veritable ideal: mes els sacrificis d'aquests sants intellectuals no són esclatants com els del apostolat y 'l martiri, sinó íntims y dissimulats sotá aparences purament humanes. Fóra necessari penetrar en el secret de la seva contemplació per tal d'apreciarlos; però aquesta gracia no ns es concedida, y sols tenim dues senyals exteriors pera endevinarho tot: la fidelitat perpètua a l'oració y l'anorreament de l'egoisme en l'obrar.

Després de l'intel·ligencia, mirèm la voluntat de Balmes. L'educació de la voluntat de Balmes es una mena de prodigi que haurà d'esbrinar el séu historiador. Contemplàm ara solament el resultat: aquella voluntat recta, forta, humil, natural y serena; aquell misteriós impuls d'intervenció; aquell aplom y seguretat en totes les seves empreses; aquella múltiple activitat sense límits, com si tingués una virtut universal y omnipotent.

El primer valor d'aquesta voluntat es lo moral; la seva rectitut. Ell troba lo bò de totes les coses, y no es capaç de tocar ni una engruna d'aquesta bondat. Res té que veure ell ab la monstrositat dels superhomes que pensen ésser els seus creadors y legisladors. Balmes en tot veu lleys de justicia y d'honestetat superiors a ell, les quals han d'ésser la norma del pensar, del obrar y del viure; la seva gloria es respectar tot axò, estimarho, ferho triomfar en la mida que sia possible dintre aquesta complicació de voluntats tan torçades y capgirades en que vivim. Un hom experimenta en cada moment que de bon grat li fiaria totes les seves coses, y fretura assimilarse aquella bona voluntat, y pujar a aquella noblesa, y ferse millor, com atret per una força moral superior a tota altra lley.

Però a Balmes, la rectitut no 'l fà may temorenych, inactiu, dèbil; poques voluntats se podran trobar més fortes, decidides y constants que la seva. S'arrisca cada moment a coses que a tots semblen impossibles, y no per temeritat o inconsciencia, sinó ab plena visió de totes les dificultats y preses totes les mides que demana la més calculadora prudencia. Una cosa desconeguda en la vida de Balmes es la inconstancia o 'l desengany. Si alguna vegada ha de recular per l'insuperable resistencia de les coses, o per l'adversa

malícia dels homes, se retira tranquilament, però recollint intacte tot el bagatge de rahó, rectitut y sacrifici que havia posat en l'empresa. Per çò diu l'Oliver que troba ell més gloriosa pera Balmes la fallida en la qüestió del matrimoni reyal, que no pas les seves victories. Molts van atacar-lo, algú fins l'arribà a insultar; Balmes may no girà la cara, ni avergonyit, ni covart, y 'l fruyt de la controversia fôu sovint que 'l meteix enemich, a desgrat séu, devingués l'executor dels plans balmesians.

Llum y acció semblen fondres en una suprema virtut de fortaleza. Balmes es un veritable miracle d'energia; energia en llençar-se a grans empreses superiors a la prudencia humana, energia en perseverar immutable en l'èxit com en la fallida. Cap rahó humana no pot donar una explicació satisfactoria de fortaleza tan equilibrada; cal reconèxerhi una virtut divina. Aquesta energia tant la veyèm en el fer com en el reservar-se, y açí potser més que allà. Tantes coses com passen per les mans de Balmes, moltes ben temptadores, d'aquelles que solen fer seves les més grans voluntats; però res pot a ell conquerir-lo. Pren y dexa les coses com vol; ell ho conquista tot, però no es ell conquistat de cap cosa. D'aquí n'exí 'l prestigi dominador que devant tothòm tenia. Res com la política activa gasta les reputacions, perque res descobreix tant les íntimes febleses en les intencions y afectes. A Balmes tothòm el trobava impenetrable. Es qu'era de pasta diamantina, o sia d'una substancia sobrenatural, que cap materia baxa no podia trencar ni ratllar.

La santetat es encara cosa més alta que la rectitut y energia que acabàm de ponderar: aquesta va enfora, cap a les coses; y la santetat tira essencialment endins y enlayre, cap a l'ànima y vers Déu. Balmes es un sant. Pòdeu seguirli un per un els passos de tota la seva vida particular y pública, y veurèu que, per demunt tots els ideals, posa sempre l'amor y la pràctica de la virtut, no d'una virtut estoyca y falsa de philosoph, sinó d'aquella que 'ns ensenya Jesucrist, propria dels qui miren a Déu com a Pare, y aspiren a retirarseli com ab ayre de familia. Tota la seva vida la va fondre en l'ideal de sacerdot. No més aquest ideal fôu en ell pur, suprèm y independent; tots els demés, ciencia, acció social y política, foren ideals mixtes y d'aplicació sobrena-

tural. Res més lluny del seu sentir y del seu fer que aquell sacrilegi de posar lo sobrenatural en les seves coses com una etiqueta contrabandista, o com una justificació de peresa, o com una miserable defensa personal, o senzillament com una rutina petrificada; però tampoch nega may la seva filiació, ni dissimula 'l seu ministeri, ni oblida 'l seu fi suprèm y dominador de totes les coses.

La santetat de Balmes es d'humana intervenció. Els sants estèm acostumats a mirarlos, o bé retirats de tot lo humà, per gustar solament les coses divines, o bé predicant fervorosament als homes les normes de virtut y santetat. Es més subtil y més difícil apostolat l'intervenir en les coses humanes que interessen al món, per encaxarles totes ab l'ideal diví. Aquí l'amor sobrenatural poques vegades podrà ser clamorós; més aviat va tot regulat de discreció y reserves, acomodades a la potencia receptiva dels qui volèm santificar. Però ¿quí podrà ponderar el valor altíssim d'aquesta santetat, que té dintre seu tota la llum y la força del contemplador y del apòstol, però que ha de refrenar totes les efusions, per tal de no posar als homes y a les coses més pes del que poden portar? Aquests sants, com l'arcàngel qui guiava a Tobíes, poden ben dir als homes que semblen menjar y beure com ells; però que tenen una més alta nodrició que no 's veu part enfora, un amor de coses altíssimes, que no cauen sota l'acció dels sentits.

Fins ara sols havèm donat a Balmes mirades parcials; pèl cantó de l'intel·ligència o pèl cantó de la voluntat. Tingà'm ara un esguart de conjunt; contemplà'm com s'unexen meravellosament aquestes qualitats, com s'estructuren y s'harmonisen en un home sencer. Lo fragmentari es potser la més gran tara que havèm de deplorar en els individus del nostre llinatge. Com si una perfecció no pogués viure, sinó xuclant com paràsit la sava de l'altra fins al atrofiament, clares vegades veyèm un dó humà molt eminent, sense una gran vacuitat en altres facultats, o al menys sense un desequilibri y manca d'harmonía en tot el conjunt. Balmes sembla una excepció d'aquesta lley deplorable, com si volgués Déu presentarnos l'ideal del home complet.

El Criteri, que com llibre integral podèm dir qu'es l'obra mestra y total de Balmes, té per argument y ideal la

formació del home total y perfecte. Però cal dir que 'l séu millor llibre fóu ell meteix, y la seva obra mestra de formació humana, la seva propia vida. Déu va dotarlo meravellosament de qualitats múltiples y variades; ell va maldar d'educarles y d'estructurarles en un total harmònich y complet. Contempleulo per tots els cayres: per cap d'ells el trobarèu deficient o mutilat. Miréu la seva arquitectura: la trobarèu sòlida, equilibrada y elegantíssima. Hi ha cert equilibri que ve de la mediocritat; Balmes té l'equilibri de la plenitut.

Ara crech que havèm arribat al secret d'aquell efecte que havèm dit abans que causa Balmes en tots els qui 'l llegexen: una simpatia que devegades arriba a veritable enamorament. Balmes té gent apassionada, no ab aquell ímpetu esbojarrat que inspiren altres escriptors, sinó ab una atracció dolça y serena com la contemplació de les estrelles. Jo penso que 'l secret d'aquesta gracia es el miracle de trobar un home complet, y la seva irradiació es aquest aroma de simpatia.

*
* *

Medis per
fer eficaz
l'obra de
Balmes.

SEGONA PART.—Queda demostrat, al méu entendre, el fonament de l'actualitat balmesiana, es a dir, el séu valor y l'interès que desvetlla. En la segona part ens toca estudiar els medis més eficients perque aquesta actualitat nó siga solament de dret, sinó també de fet. Desgraciadament no abunden tant els homes que avuy solèm anomenar essencials, que poguèm tenir arreconat aquest que Déu va donar a la nostra patria.

Es clar que lo que cercàm aquí no es pas una fama paraulera, un èmfasi buyt pèl séu nom, una auriola de paper daurat per la seva persona. D'axò 'n tenim bé prou y massa. Lo únich digne d'ell y de nosaltres es que siga ben coneguda la seva persona y les seves obres, y que tingan elles en la nostra vida l'eficacia directora que 'ls pertoca. Y axò, per desgracia, hem de dir que no ho tenim. Balmes es un descònegut fins per aquells qui pronuncien el séu nom ab veneració. ¿Quants n'hi ha d'aquests que hajan llegit totes les seves obres? Y no parlo precisament de la *Filoso-*

fa fonamental, qu' es àrida y poch entenedora, llevat per als professionals, que pochs n' hi ha; parlo de les obres de formació humana, d' il·lustració relligiosa, de direcció social y política, que són les principals, y fetes a mida de tota persona culta. No més d' *El Criteri* pot dirse qu' es llibre general, y encara d' aquest podria ferse la pregunta evangèlica *¿quomodo legis?*; però, es cas d' alegrarse y de fer festa, en trobar un home que haja llegit senceres les dues series d' escrits socials y polítichs.

Si fà no fà, lo meteix podèm dir de la seva vida. Tant d' afany com hi hagué, arràn de la seva mort, per fer y llegir vides de Balmes, tant d' oblidament y descuyt hi ha hagut després. Sexanta anys llarchs ens hem passat sense que a ningú se li haja acudit fer un treball biogràfich, y si no hagués vingut l' any del centenari del séu naxement, altres tants probablement n' hauriem pogut passar. Les llibreríes no teníen ni un sol exemplar de les vides de 1848, y 'ls qu' es trobaven en llibreters vells, veníen de les nostres antigues cases, que havíen volgut tenir totes en els séus prestatges quelcòm balmesià.

Es hora de reaccionar contra aquest descuyt de qu' es ns podrien avergonyir els altres pobles. Tenim tesis doctorals balmesianes presentades a universitats d' altres nacions d' Europa y Amèrica; aquí no ha aconseguit Balmes tenir una càtedra seva, o al menys un treball anual escolar, ni en el seminari de la seva ciutat natal. A dojo trobarèu pedagochs que vos ompliran les orelles de noms estrangers y de teories enravessades y estrafalaries, y poden ignorar perfectament la natural y bella pedagogia que Balmes ensenya en *El Criteri*, llibre qu' encara dubto tinga superior en tota la farragosa pedagogia de moda, com obra de fonda y sòlida formació integral del home. Una cosa semblant podriem dir de la sociologia y d' altres problemes públichs que tenim plantejats. ¿Quants n' hi ha que sàpigan lo que Balmes ens va dexar escrit?

Perdoneume aquestes lamentacions y retrets. Valgan com la confessió y dolor que han de precedir a l' esmena, y anèm ja a estudiar la manera de posar remey a aquesta gravíssima falta. Dos medis se' m presenten per a fer actual y viva l' eficacia de Balmes en la nostra societat.

Edició de
les obres
completes

El primer es fer una bona edició de les seves obres completes. No s'es feta may. Del séu vivent, no era pas possible, perquè ningú podia endevinar hont aniria a parar aquell prodigi d'intensa y variada producció. Acabat de morir, va alçar-se una veu demanant la colecció total dels seus escrits (7). Ningú va respondre: s'han fet no més edicions parcials, y en sentit purament mercantil. En venir l'any centenari del séu naxement (1910) proposí a qui convenia que 'l millor monument que podríem axecar a la memoria del gran escriptor, fora una edició de totes les seves obres, acurada, elegant y econòmica. Donava aquestes rahons. Aquí tenim els séus escrits polítichs, obra-guía per la nostra vida pública, que no s'han reproduhit després de l'any 1847; costen de trobar, y per lo meteix són com un llibre inèdit per la major part dels homes que l'haurien de llegir diàriament. Lo meteix ha passat ab algú dels séus opuscles apologètics, l'únich que va escriure en català. Els escrits pòstums foren publicats ab precipitació y descuydadament: deurien completarse ab fragments y notes precioses que s'han trobat entre sos papers íntims. S'haurien de revisar y corretgir totes les edicions que són ara per les llibrerías. Balmes tingué un sentit de perfecció tipogràfica digne d'un refinat del nostre segle, y produhía edicions perfectíssimes, perquè s'ho feya tot ell meteix; però després ha baxat el nivell d'una manera llastimosa, qu'ell per res del món no hauria tolerat.

Queda encara 'l séu epistolari qu'està per fer. Les mostres escaduceres que sortiren l'any del centenari, no fan sinó desvetllar més l'afany y la necessitat urgentíssima de replegarlo íntegrament, abans no s'acabi de perdre. L'epistolari balmesià pensen alguns que, no essent de transcendencia doctrinal o política, poca importancia ha de tenir. Els qui tal cosa pensen o diuen, cal que aprengan la veritat que ponderavem en la primera part d'aquest discurs, de que lo principal de Balmes es ell meteix, y l'obra més transcendental es la seva propria persona, y enloch trobarem millor la seva persona qu'en el séu epistolari. La gent experimentada sap prou lo que val un detall íntim, una paraula,

---

(7) *Biografía Eclesiástica Completa*. Apèndix, pl. 64.

un matís de llenguatge familiar, pera entrar dins l'esperit d'un gran home. L'epistolari ha d'ésser la primera pedra fonamental pera fer una bona vida de Balmes.

Aquestes rahons en favor d'una edició de les obres completes de Balmes jo les crech absolutament demostratives; es una veritable vergonya per nosàltres y un deshonor per Balmes que no ho haguèm fet. No obstant, cap eficacia no tingueren en qui calia, y 's perdé aquella ocasió del centenari que tardarà anys a tornarse presentar. Ab tot y axò, crech jo que tot moment fora ocasió oportuna y d'èxit assegurat. No hi hauria d'haver cap home il·lustrat de la nostra terra que no tingués arrengrerats en la seva llibreria la vintena de volums manuals que 's podrien fer.

A l'edició completa cabria afegir un medi de difusió balmesiana que practiquen anys ha 'ls alemanys. Ells han seleccionat en petits opuscles de propaganda aquells treballs balmesians de més eficacia y oportunitat, y 'ls escampen, com pa beneyt, entre 'l poble. Pochs autors se presten com En Balmes a la fragmentació metòdica dels seus escrits, y 'l fruyt de la renovació d'idees fóra riquíssim. Poques empreses més profitoses y més glorioses que aquesta 's poden oferir a tantes associacions com hi ha entre nosaltres de propaganda relligiosa, social o senzillament cultural.

*
* *

El segon medi de fer a Balmes actual a la nostra societat, fora escriure una bona vida seva. Nostre Senyor nos ha fet riquíssims d'homes, y nosaltres nos fem pobríssims de biografies, que són les que donen als homes perpetuitat social. Parlant no més de la Catalunya nova, mirèm aquesta professó de gent extraordinaria que semblen les pedres miliaries del renaxement: Aribau, Milà, Piferrer, Rubió y Ors, Aguiló, Verdaguer, Morgades, Torras y Bages, Maragall, Prat de la Riba. Tots venen, rublertes les mans de tresors, y ningú 'ls els pren per ferne ofrenà a la patria. ¡Quina bella biblioteca no fora la que recollís les vides d'aquests pares nostres, escrites ab ciencia y amor! No podem titllar d'ingratitude aquesta omissió lamentable, perque no procedeix pas de mala voluntat, sinó d'aquella exutesa que té la

Una bona vida de Balmes.

nostra raça de comptar y escriure les seves gestes, més aviat que de ferles. Si hem de seguir aquell proverbi nostre «prou fa qui als séus s'arretira», cal que conegàm els nostres passats, y no 'ls podèm conèixer, mentres no tingàm escrits els séus merits y virtuts.

Al cap d'aquesta generació gloriosa hi es Balmes, com ho he dit ja en la primera part, y li ha arribat també com als altres l'oblit y dexadesa en escriure la seva vida. Cal fer una mica d'història, perque aquestes paraules meves no semblin exageració o injustícia.

Vides de Balmes be 'n tenim. El meteix any de la seva mort, l'any 1848, ne van sortir quatre, fora de les biografies de revista y diari que tots van fer. Fins hi entrà la competència pública, de qui la faria millor, ab gelos y disputes que van contrapuntar els autors y 'ls llegidors. Trista fatalitat dels homes: no 'n tenim prou de barallarnos nosaltres, sinó que volèm ferho sovint atrinxerats darrera les coses y les persones que volèm llohar. Llibres fets ab aquestes presses de qui sortirà més aviat, cosa clara es que no poden tenir les condicions necessaries per satisfer la nostra múltiple curiositat. Tenen encara una altra falla gravíssima. Escrits els metexos dies dels esdeveniments que compten, no curen de dir lo que tothom tenia davant els ulls. Nosaltres a un segle de distancia havèm perduda la noticia de les persones y dels fets, y no podèm entendre la vida de Balmes, si no se 'ns reconstrueix l'història d'aquell temps.

Y veus aquí una de les gravíssimes dificultats d'escriure una bona vida de Balmes. El qui ho fassa, haurà de conèixer fonament l'història d'aquell temps, no solament l'externa del regiment de la nació, sinó 'l sentit íntim de la cultura, religió, vida social y sentiment polítich de tota la centuria anterior. Sens axò, Balmes naix y s'esvaeix com una aparició, com un metèor rapidíssim que no 's sap d'hont ve ni ahont va. La seva metexa excelsitut, que no pot amagarse, ajuda a quedarse ab la impressió pertorbadora y estèril d'un enigma. Cal, donchs, empalmar la seva vida ab l'història interna y substancial de la seva edat, no sols ab la de la patria, sinó bon xich també ab la d'Europa y de l'Església universal. ¡Quina multitud de problemes complicadíssims brollen d'aquest punt d'obrir y quina mirada ampla y profunda 's fa necessaria!

Ens diu Balmes que l'Espanya del seu temps era mirada com una veritable anomalia tant pèls de dintre com pèls de fora: Venç el francès, y es vençuda pèls afrancesats; li donen la llibertat política, y crida «visquen les cadenes»; adora al Rey, y s'alça armada contra d'ell; la revolució es dèbil, y es dominada per la revolució. La gent de bona voluntat la troba dividida Balmes en dos exèrcits contraris que tenen les tendes en el meteix camp: van al meteix fi, y duen direccions contraries; tenen idèntichs sentiments, però parlen diferents llengües, talment com una segona torra de Babel.

Europa està dividida en potencies absolutes y nacions constitucionals: els pobles catòlics y fins els Estats Pontificis se decanten a la Constitució; les nacions del Nort, cismàtiques o protestants, al absolutisme, y firmen la santa aliança. En mitg d'aquesta confusió 'ls catòlics d'Espanya giren sos ulls vers la Russia, decantantlos més o menys vergonyosament de Pius IX, y esperant que de les terres protestants y cismàtiques ha de venir el triomf de la religió.

La metexa desorientació 's nota en totes les esferes: en la filosofia, en la teologia, en l'apologètica, en les ciències socials y fins en la literatura. Es que 's muda tot un sistema; naix el món modern en tots els ordes de la vida, y no troba els instruments adequats al seu fi. Balmes, ab esforç gegantí se llança a crearlos ràpidament per Espanya y fins per tota l'Esglesia. L'haver vist el problema y haver intentada la solució, es axò sol d'un mèrit extraordinari.

Torno a dir: ¡quina dificultat per l'historiador de Balmes posar totes aquexes coses en clar!; però hi ajusto: ¡quina obra fora tant oportuna y necessaria! La vida que publicà En Narcís Roure l'any del centenari, comença d'anar per aquest camí, y per axò y pèl bon judici del autor, es la més llegidora de totes les biografies de Balmes, maldament no tinga altres elements històrichs que 'ls dels seus antecessors. Cal activar la recerca, y situar bé a Balmes en cada posició, y sobretot donarnòs l'home tan sencer y autèntich com sia possible.

Tindrè ara la gosadia d'indicar dues fonts autèntiques y abundoses que fins ara tots els biògrafs d'En Balmes han dexat tancades o a mitg rajar: són l'epistolari y les obres

escrites. Del valor que té la correspondència íntima de Balmes, per a conèixerlo a ell fins als derrers replechs, n'he dit suara quatre mots. Ara afegexo qu'ella només, ens pot donar la cronologia, fonament primer de tota biografia feta a consciència. Si altre valor no tenien aquestes cartes quasi telegràfiques, que dirnos dia per dia hont es Balmes y en què ocupa la seva prodigiosa activitat, fora ja aquest un fruyt preciosíssim qu'enloch més podríem collir ab tanta confiança. Però tenim ademés aquells misteriosos anys de la seva vida oculta en l'obscuritat de Vich (1835-1840), fecundíssims per l'activitat interna, dels quals res no s'en pot saber sinó es pèl seu epistolari. Balmes, que durant la seva vida pública es exut y rapidíssim en la seva correspondència, perque no li dexen lleure les seves multiplicades activitats, els anys de reclusió providencial en la càtedra de matemàtiques, es parauler y efusiu ab els amichs, com si necessitàs aquella expansió per poder viure. Bona mina per l'historiador.

Tenim, a més, les obres escrites. Fets externs de la seva vida no cal que n'hi anèm a cercar gayres, o cap, llevat de la *Vindicació personal*, qu'es com una autobiografia: no hi ha escriptor que tinga més pudor y dignitat en no parlar de sí meteix, ni en barrejar ab les coses la propria persona. Però hi tenim elements autobiogràfichs més preciosos que 'ls fets de fora, y es la situació intelectual y moral de son esperit. Balmes podia dir com Goethe que totes les seves obres són fragments d'una confessió general. Tota l'història de mitg segle dinou hi es, no solament judicada, sinó viscuda; les normes de formació humana que 'ns dóna en *El Criteri* y en la *Filosofia elemental*, són el treball y el resultat de la seva autoeducació. Un ull despert pot anar trobant reflexes espirituals de tota la vida de Balmes escampats aci y allà dels seus llibres. Fins podèm recuperar treballs que s'han perdut. Aquell celebèrrim discurs doctoral de Cervera, obra del poderós geni balmesià que tots els biògrafs contemporanis no acaben de plorar que s'haja perduda, jo crech que 's troba escampada en altres escrits y que pot reconstruirse substancialment ab tota fidelitat. Hem de plorar perduda o no trobada fins ara una correspondència transcendental, que, signada per altra persona, enviava de Madrid a Bourges per convèncer a Don Carles que havia

d'abdicar en son fill y preparar axí 'l matrimoni d'aquest ab la reyna Isabel; però 'ns es lícit endevinarla pèls articles que publicava 'ls metexos dies en *El Pensament de la Nació*.

Recollir assenyadament y amorosa aquests fragments de l'ànima balmesiana, y confegirlos per dirho axí en la obra total, ha d' ésser una bella y profitosa tasca de la futura vida de Balmes. Ab lo qual s'aconseguiria, demés, que molts qui no llegiràn les obres del gran escriptor, al menys en la seva biografia 'n trobessin la substancia, que barrejada ab el doll de la vida, els entraria endins ab més sabor y suavitat.

* * *

Prou y massa he abusat de la vostra benevolença. Valgam com excusa, en primer lloch la dignitat de l'argument. Balmes mereix a bastament tot lo que 's puga fer y dir a honor séu. Massa tardana y esquifida resultarà sempre tota llohança.

Valgam segonament la pública necessitat. La patria sent fretura altra vegada de llum, guiatge y esforç. Per dó de Déu y com per dret de conquesta, Balmes es el capdill de la nova Catalunya; no ha acabat el séu imperi, sinó que totjust ha començat. Posat per la divina Providencia al peu del séu breçol, a faysó de la sabiduria de Déu, qui *atingit a fine usque ad finem fortiter et disponit omnia suaviter*, abraça de cap a cap la lley de la vida de la Patria ab fortalesa y suavitat.

Valgam, finalment, la metexa lley d'aquesta gloriosa ACADEMIA. Ella es l'encarregada de llegar a la Patria 'l llibre de la seva Historia; el més preuat tresor d'aquesta són els grans homes y les seves doctrines, y Balmes es el nostre exemplar ideal, el nostre legislador y 'l nostre Profeta.

IMPRIMI POTEST

JOAN GUIM

Provincial de la Companyia de Jesús

NIHIL OBSTAT

El Censor

EUDALT SERRA PVRE.

Barcelona 29 d'Abril de 1921

IMPRIMATUR

El Vicari General

FRANCESCH DE P. PARÉS

Per manament de Sa. Sria.

SALVADOR CARRERAS PVRE.

Scri. Canc.

CONTESTACIÓ

DE

D. FERRAN DE SAGARRA Y DE SISCAR

SENYORS ACADEMICHS:

Dos sentiments, per cert ben oposats, feyen bategar, suara, el méu cor, mentres embadalit fruhia, com crech que hauréu fruhit tots vosaltres, escoltant els bells paràgrafs d'aquest discurs verament magistral, rublert de doctrina y de grans pensaments que 'ns ha llegit el P. Ignasi Casanovas. Un d'aytals sentiments era de goig, de satisfacció, per haver tingut l'honra, que certament no merexia, d'ésser designat per a donar coral y afectuosa benvinguda, en nom de l'Academia, al nou company que avuy ve a compartir les nostres tasques; l'altre sentiment era de temença, d'astorament, gayrebé d'esglay, perque un precepte reglamentari m'imposa 'l deure de presentarvos el nou acadèmic, de donarvos compte y rahó de les seves obres y dels séus merexements, y ensemps, de contestar al séu discurs; y aquest sí qu'es treball mólt superior a les meves forces, escasses y migrades.

Sortosament l'acte d'avuy més que de recepció acadèmica podèm considerarlo com una reivindicació, perque 'l P. Casanovas té una personalitat tan complerta y tan palesa, són tan grans els séus merexements, que per ells, y no d'ara sino de mólt temps enrera, tenia dret a venir a ocupar un dels seyents d'aquesta respectable Corporació, y axis ben poca cosa m'hi caldrà afegir per corroborar çò que està en la consciencia de tots vosaltres. Seré breu per no abusar de la vostra atenció. Perdonéu la meva gosadia y preneune la bona voluntat.

Abans de tot, vull associarme al recort pietós y tribut de justícia que 'l P. Casanovas, ab paraules tan sentides com

eloqüents, ha dedicat al séu antecessor en el seyent de l'Academia, el nostre malhaurat company, eminent jurisconsult y català de soca a arrel, En Manuel Duràn y Bas.

Tinch a gran honra, com alguns de vosaltres la tindreu, haver estat un dels séus dexebles, y 'l considero ab la veneració deguda ensemps que al mestre, al pare, que com a tal s'interessava pèls qui assistiem a la seva càtedra. Un bon amich séu y que 'l tenia pèl séu millor conseller, solia dir, parlant d'ell: «En Duràn es un home veritablement extraordinari: bon cristià y excel·lent pare de familia, compleix aquests deures ab el major zel; es advocat, y no descuyda cap afer del séu concorregudíssim despatx; es catedràtich, y assisteix puntualment a la seva càtedra; es polítich, y treballa ab fè y entussiasme pèls séus ideals; es literat y acadèmich, y no li manca temps per conrear les lletres cooperant en les tasques de l'Academia, y finalment, com a home de societat, compleix rigorosament ab les atencions y deures socials». Çò es, ell ho era tot per a tot, dotat d'una gran intel·ligencia y d'una força de voluntat extraordinaria, sempre actiu, metòdich y d'una correcció exquisida. Y es que, com ens deya el P. Casanovas, «En Duràn fôu un home constructiu perque ell estava internament ben arquitecturat; fôu un home vivificant perque dintre séu duya la vida». Per çò a l'arribar al pinacle dels molts càrrechs públichs, de que pèls séus merexements se féu digne, essent anoménat ministre de Gracia y Justicia en 1899, preferí abandonar el càrrech, després d'haverlo exercit rectament, abans de mancar als séus deures ab sa patria Catalunya, fentse merexedor d'aquella ovació entussiasta y esplendorosa que li tributà Barcelona al retornar de Madrid.

El P. Ignasi Casanovas pertany a aqueix Institut benemèrit, la Companyia de Jesús, que, com arbre formós y ple de vida, tant gran nombre de sants y de savis ha florit en les quatre centuries escasses que compta d'existencia, arbre que 'l torb de l'ímpietat y de l'heretgia no ha pogut abatre, ab tot y les batzegades satàniques que li ha infligit, consegüent a aquelles paraules del Divi Mestre: *eritis odio omnibus propter nomen meum* (1). Digne successor dels

(1) MAT. x, 22.

PP. Aymerich, Cerdà, Ferrusola, Gallissà, Llampillas, Masdeu, Plà y tants y tants d'altres que com estels lluminosos brillaren en les ciències y en les lletres, iniciant y constituint la branca catalana d'aquell arbre, el P. Casanovas ha vingut treballant constantment, compartint els deures del seu sagrat ministeri ab el conrèu de les lletres y les ciències, particularment la filosofia, l'apologètica, la sociologia y l'història, y acoblant un valios cabal de treballs, nodrits de doctrina y profitoses ensenyances.

En 1897 va publicar el seu primer llibre, intitolat *Modi et tempora verbi*; en 1900, la sexta edició enterament refosa y aumentada dels tres llibres d'Institucions de gramàtica del P. Manuel Alvarez, en llatí. En 1906 va donar a l'estampa *La Religió Natural*; en 1907, *Teoria de la Revelació, L'Harmonia en l'Art*, y una traducció al català de la *Poètica d'Aristòtil*, que meresqué grans elogis de varies revistes literaries, particularment de la d'*Estudis Franciscans* (v. II, p. 687). En 1908 publicà *El Fet de la Revelació y la Trascendencia de la Revelació*; en 1910, *El Nostre Estat social* (edició catalana y castellana), *Ideal del Sacerdot, Apologètica de Balmes, Reliquies literaries de Balmes, La Apologètica Balmesiana en el Congreso de Vich*; en 1911, *Acción de la Mujer en la Vida social, Formación de la Mujer para la Vida social*; en 1912, *Apostolado de la Mujer*; en 1913, *L'Art en el Temple*; en 1916, *El Dr. Josep Torras i Bages Bisbe de Vich de santa memòria*; en 1917, *Vida de S. Alfonso Rodríguez*; y en 1920, *Vigatanisme de Balmes*. A més ha traduït al castellà les obres del Dr. Torras.

Per aquesta brèu y concisa enumeració vos podèu fer càrrech de quant intensa ha sigut la tasca que fins avuy ha realisat el P. Casanovas. Si disposés de temps, y més que d'axò, de competencia y aptitut per ferho, me fora grat mostrarvos les belleses de totes aquestes obres rublertes d'erudició y savies ensenyances. Mes no vull dexar de fer especial esment de cinch d'elles, per la gran importancia que tenen, y són: *La Religió Natural, Teoria de la Revelació, El Fet de la Revelació, Trascendencia de la Revelació y El Nostre Estat Social*. Aquests cinch interessantíssims llibres comprenen les Conferències d'apologètica y alta cultura filosòfica-religiosa, que va donar el P. Casanovas en el

saló d'actes del Colegi-Residencia del carrer de Casp, els anys de 1906, 1907, 1908 y 1909.

Som molts els qui recordem ab pler el nombrós concurs d'oyents que atragueren aytals conferencies, omplintse de gom a gom aquella espayosa sala, y recordem, ensemps, com captivaven l'atenció sense dexar perdre ni un mot, y els comentaris que s'hi feyen al terminar l'acte, ben falaguers, per cert, per al docte jesuita. Una autoritat tant respectable com la del P. Miquel d'Esplugues, Provincial dels Caputxins, al jutjar la primera d'aquestes obres, díu: «No es necessari fer l'apologia d'ella y de son autor, suficientment conegut y apreciat entre nosaltres; tant sols dirèm que ses conferencies merexen el nostre més xardorós y entussiasta aplaudiment, per són pla, qu' es lluminós y ben pensat, pèl séu mètode, qu' es rigurosament científich sens dexar d' ésser atractiu y ple d' amenitat, per ses maneres y procediments, que són delicadíssims y atitllats, per son llenguatge, qu' es correcte y castiç, y finalment, per son esperit que, per al nostre gust, es deliciós y estimable en grau superior» (2).

Altres opinions no menys autorisades podriem aduhir en lloança d'aytals conferencies, mes hi ha un fet que ve a enaltir encàra llur importancia y es mólt honorífich y satisfactori per al erudit conferenciant. A Roma, en la Pontificia Universitat Gregoriana, dotze anys més tart de les que en 1906 va inaugurar el P. Casanovas en la nostra ciutat, çò es, en l'any escolàstich de 1918-1919, s'hi varen inaugurar també, per medi d' un «Curs Superior de Religió per laychs, ab l'objecte de promoure la defensa y penetració del pensament cristià en les persones cultes de la societat», ab tant d'èxit, que d'aquestes conferencies n' esdevingué la fundació en dita Universitat del *Istituto di Coltura Filosofica e Religiosa per il laicato*, quedanthi establert entre altres un curs d'apologètica. Tant de bò les poguessem veure restablertes entre nosaltres, exes conferencies apologètiques, ab el caràcter permanent que han atengut a Roma!

El treball darrerament publicat pèl P. Casanovas es un discurs sobre 'l *Vigatanisme de Balmes*, que llegí en la

---

(2) *Revista de Estudios Franciscanos*, vol. I, any 1907, pl. 623.

commemoració Balmesiana feta per la ciutat de Vich el dia 9 de Juliol de 1920. Jo vos convido a llegir-lo aquest discurs, els qui encare no l'havéu assaborit, ben segur de que vos plaurà força; que no es «la primera verolada, aspre y esmoçadora dels fruyts del méu hort», com diu el P. Casanovas ab la modestia y humilitat que 'l caracterisa, sino bresca de mel ben dolça y flayrosa. Ab estil sobri y llenguatge encisador conté curioses dades y claricies sobre la vida y personalitat d'En Balmes. Vegeune un exemple en els següents paràgrafs:

«La Biblioteca Episcopal, bressol espiritual de Balmes. — No es possible passar sense donar una mirada especial a l'intel·ligencia de Balmes y ponderar l'instrument capitalíssim de cultura que Vich va posar en les seves mans: la Biblioteca. Balmes may tingué llibres en gran: primer, perque era pobre; després, perque la vida activa y mogudíssima que portava no li donava lloch. No obstant, els llibres eren el séu ideal, desvetllaven en ell una fam y set abrusadora, que res podia apagar sino una cosa més alta que 'ls llibres, qu' es la sabiduria. Digàm, donchs, ben alt y clar, que Balmes no va trobar llibres sino a Vich, y que a Vich va tenirlos copiosos y substancials d'ençà del primer moment de desvetllarseli aquella curiositat insaciablé, forta com la seva ànima.

»Aquí ensopegàm una veritable providencia de Déu, que sembla miraculosa. Sense causes humanes d'aquelles que solèm esbrinar en els fets importants del món, ens trobàm ab un gran bisbe, En Veyan, que no content de fer una catedral y un palau, pensa obrir a casa seva una gran biblioteca; y a aquest bisbe li venen a les mans els llibres de tres colegis de la Companyia de Jesús, Vich, Mantesa y Sant Guim; y se li presenta per organisarlos un dels primers homes d'Europa, el P. Gallissà, que havia sigut temptat per l'Emperador d'anar a París a fer la seva biblioteca. Y axò passa en una petita ciutat de montanya, quan ni Barcelona havia pensat encara en cap gran biblioteca, y Madrid tenia tancat en un soterrani 'l primer nucli de la Biblioteca Nacional. Ara que miràm les coses en bona perspectiva, veyèm clarament que Déu meteix preparava la Biblioteca de Balmes, y la posava en el lloch més ideal, en

aquesta mena d'observatori de cels y terra qu'es el pis superior de vostre claustre, definitivament consagrat per la seva vida y per la seva mort.

»Tres llochs ens diu ell meteix qu'eren com casa seva: la propria llar, el temple y la biblioteca, y qu'en aquesta s'hi estava des que s'obria fins qu'es tancava. Axò era mentres feya 'ls seus estudis en el Seminari; però el temps fort de biblioteca encara no fôu aquest, sino després, els sis anys de Cervera, quan venia a vacances els mesos d'estiu, y sobretot els tres anys sencers que va quedar-se a Vich en mitg dels seus estudis universitaris, y aquells cinch anys de vida oculta que aquí's va preparar per volar. Divuyt anys ben comptats podèm assegurar que's va passar Balmes regirant els llibres de Vich ab afany insadollable. Y es que de llibres no'n va trobar en lloch més. Cervera no tenia llibres. Felip V, que's va gastar 40.000,000 de rals, presos de les antigues universitats catalanes, la de Vich entre altres, per bastir un gran edifici de pedra picada, no va sentir la necessitat de gastarsen cap per comprar un sol llibre. Per axò's va quedar sempre tancada per vergonya aquella aula esplèndida que portava 'l nom de biblioteca, y no sols no era oberta a la estudiantina, però ni als professors, y fins als viatgers no la volien ensenyar» (3).

Y ara, feta la presentació del nou acadèmich y donada una lleugera idea de les seves obres, vaig a ocupar-me de l'eruditissim discurs que acaba de llegirnos sobre la «Actualitat de Balmes».

En el proemi d'aquest discurs ens deya 'l P. Casanovas: «L'Academia de Bones Lletres, que sempre, de la seva fundació ençà, ha tingut membres de totes les ordres relligioses y munió de clergues seculars, may, fins avuy, havia tingut un jesuita. Aquest fet, que pèl segon segle de vida acadèmica, el XIX.^a, té una explicació satisfactoria y natural, pèl primer segle, el XVIII.^a, es un veritable enigma, ben temptador per algún curiós investigador de coses literaries. El periode 1700-1767, qu'es el de la fundació y pri-

---

(3) P. IGNASI CASANOVAS: *Vigatanisme de Balmes*, pls. 15 y 16 (Barcelona, 1920).

mera embranzida de l'Academia, es precisament el de més gloriosa florida literaria que la Companyia de Jesús ha tingut a Barcelona y a Catalunya...» Y més avant preguntava: «¿Era l'esperit tradicional de la Universitat contra Cordelles, que havia buscat un nou castell en l'*Academia dels Desconfiats* primer y després en l'*Academia de Bones Lletres*?»

Havem de doldrens, una vegada més, de la perdua d'un company benvolgut, En Miret y Sans, gran historiador de Catalunya, dotat d'un esperit d'investigació y de crítica històrica poch comuns, qui, com tots savéu, havia esmerçat moltes estones de treball en esbrinar els orígens y reconstituir l'història de l'Academia; ben segur qu'ell ens hauria esclarit y resolt aquest problema històric-literari.

Ab tot, el P. Casanovas, apar inclinar-se a creure que la causa d'aytal exclusió fou aquest esperit de rivalitat dels universitaris contra'l Colegi de Cordelles que atenyé aleshores un període brillantíssim, y si axí fos, seria ben de doldre y ben merexedor d'ésser blasmat, perque axò hauria estat posar un vet que no devia posarse, ni deu posarse jamay, per cobejances atiades per rivalitats, odis, enveges o altres males passions.

Les portes d'aquesta Corporació han d'estar sempre obertes de bat a bat a tots aquells que, a més de sa honorabilitat, possehexin un cabal de conexements y aptituts y de treballs realisats, suficients per complir l'objectiu de l'Academia, que es el «conrèu de les belles lletres en general y especialment aquelles branques del saber que més poden contribuir a il·lustrar l'Història de Catalunya».

Sían de la dreta o de la esquerra, vingan de Llevant o vingan de Ponent, parlin la nostra llengua o la de les altres terres ibèriques, tots hi poden obtenir seyent, mentres sentin amor a la terra catalana, que malament pot contribuir a il·lustrar l'Història de Catalunya aquell que no estima la nostra Patria y contradíu la reivindicació de la seva personalitat.

Permeteume ara una digressió, que procuraré sia breu, y serà perdonable, perque, ultra tenir qualque relació ab lo que suara vos deya, enclou uns fets molt dignes de lloança pera l'Institut relligiós a que pertany el P. Casanovas.

En aquell any malastruch de 1640, que fôu tant funest y terrible pera Catalunya, se vegeren les majors anomalies, y 's palesà que la justícia, el dret y la rahó dels pobles són defensats pèls homes justos, rectes y rahonables, ja sían naturals o forasters, y en cambi, els qui no possehexen exes virtuts y estàn sadollats de vanitat, orgull y ambició, encara que sían naturals, mólt sovint esdevenen traydors a la llur patria.

El P. Guillèm de Jossa y de Granollachs, jesuita català, de noble llinatge, varó eminent en virtuts y ciencia, y que fôu confessor del funest Virrey, comte de Santa Coloma, no una sino mantes vegades digué a aquest, ja de paraula y també per medi de cartes, que si no reprimia les insolencies dels soldats y 'ls contrafurs que 's feyen a Catalunya, per manca de bon govern, Déu el castigaria prompte y severament. Y díu el manuscrit, casi coetani, d'hont extractàm aquestes dades, que havent anat a confessarse 'l Virrey, el meteix día del Corpus, ab el P. Jossa, «le habló el Padre en términos precisos que aquel mismo día sería el del castigo si no ponía luego el remedio; y como éste se dilató, el desastroso fin de la muerte del Virrey, comprobó que el aviso había sido del cielo».

Y miréu; quan el foch de les males passions se trobava en el comble de l'ardencia, y se preconisavan temperaments de força per aterrar Catalunya, y l'exèrcit de Felip IV se preparava per invadir el Principat y anorrearlo, s'interposa l'acció del P. Francesch Aguado, provincial de Toledo, de la Companyia de Jesús, qui va presentar al comteduch d'Olivares un memorial mólt extens y ben rahonat, anònim, bé que podria ésser del meteix jesuita o d'algún altre pare de la Companyia; y en aquest memorial, que esdevé un veritable alegat a favor de Catalunya, s'hi llegexen paràgrafs tant assenyats com aquests: «En tiempos tan turbados y trabajosos como estos, se deben aplicar remedios blandos a la enfermedad de Cataluña, y no se aprueba la Jornada de su Magestad convocando la nobleza y haciendo tantas prevenciones porque parece que anuncia rigor». Aludeix a la convocatorià de l'exèrcit pera entrar en sò de guerra a Catalunya; y més avant aconsella els medis per extingir aquell incendi, y díu: «El primero, señor, es dar

por constante que su Mag^d ha de ser servido de guardar al Principado de Cataluña todos sus fueros en la misma forma que se los guardaron los señores Reyes sus antecesores; sin este fundamento no hai edificio seguro, ni medio que subsista, ni creo habra castigo que baste a obrar lo que V. E. desea». En altres llocs del «memorial» se diu: «El ofensor nó es el Principado de Cataluña, ni cabe en su gran fidelidad el poderlo ser, y si algún vasallo o ministro osare decir que lo es, haria a su Mag^d (si no ofensa porque tendra buena intencion) un deservicio muy grande y de suyo offensivo a la misma grandeza Rl.» «Nadie puede osar discurrir en los digsinios que su Mag^d lleva en tener exercito en Cataluña, ni escudriñarlos; debese creer que son grandes, justos y necesarios; los que no los alcançan y consideran lo poco que allí ha obrado la gente de guerra, después de la recuperación de Salsas, y los inconvenientes que se han seguido de estar allí, juzgan ciegamente y a carga cerrada, como dicen, que solo se havia de conservar el troço de gente necesario para asegurar alguna invasion de Francia y pasar toda la demas a Italia, y si es menester en España, mudarla a estas otras fronteras de Navarra y Guipuzcoa; con esto, dicen, se aliviaria Cataluña y perderían los temores de que los exercitos de su Mag^d allí son para oprimirlos y quitarles sus fueros».

Qu' es exactament lo meteix que reclamavan els catalans y en son nom la Generalitat.

Dissortadament l'intervenció del P. Aguado fôu ende bades y aquell «memorial» no tingué cap eficacia, essent titllat de sediciós y rebutjat pël Consell reyal, al qui Felip IV, ab data de 25 d'Agost d'aquell any 1640, encarregà que 'l vegés y li consultàs sobre 'l séu contingut.

Havèm vist l'intervenció prudent y conciliadora de dos jesuites, els PP. Jossa y Aguado, en els esdeveniments de 1640; ara veurèm la d'un altre jesuita, el P. Ignasi Mascarenhas, en un fet memorable pera Catalunya, com ho fôu la cèlebre batalla y gloriosa victoria de Montjuhich, el 26 de Janer de 1641.

Portugal, víctima també del mal govern de Felip IV, havia alcançat la seva independència y proclamat per son rey a Joan IV de Braganza, el día 1 de Desembre de 1640,

y 'l 7 de Janer, sortí de Lisboa ab un vexell de guerra, en direcció a Catalunya, el P. Mascarenhas, com embaxador del rey, pera notificar el succés y oferirse, en nom d'aquell princep, als catalans.

El P. Mascarenhas arrivà feliçment al port de Barcelona, després d'haver passat greus perills durant el viatge, el 24, o sia dos dies abans de la batalla, y aquesta arribada fou tan oportuna y providencial pera la nostra patria, foren tan falagueres les noves y oferiments que portava l'embaxador pera alenar als catalans, que contribuiren molt y molt a la victoria en que quedà desfet y anorreat l'exèrcit de Felip IV.

El meteix P. Mascarenhas, testimoni presencial de la batalla, en una relació que presentà a son rey, donant-li compte y rahó de la embaxada, ho expressa ab aquests termes: «A dues causes, després del poder y misericordia de Déu, se pot atribuir aquesta miraculosa victoria: la primera, al vigor y esforç que aquests heroys atenyeren ab la mercè que V. M. los féu, enviant-me ab la embaxada, y ab lo que de mi oïren; la segona, la pietat y zel cristià ab que tota aquella ciutat sapigué recórrer a Déu y a sa patrona Santa Eularia, tenint el Santíssim Sagrament de manifest en totès les esglesies, en les quals se feyen fervoroses pregaries, que feyen força al cel; y si volguessem posar-hi la tercera causa d'aquesta victoria, ha d'èsser els relligiosos y les dones, perque aquells, o per tenir ses consciencies més ajustades, temían menys el risch y lluytaven ab més valor, o per entendre millor la justa causa de la defensa de la patria, teníen més pruija en defensar-la, no exceptuant a ningú de les armes y exercici militar» (4).

Fora atreviment imperdonable que jo, mancat de coneixements y estudis preparatoris sobre les enlayrades qüestions apologètiques y filosòfiques que tant magistralment y

---

(4) IGNASI MASCARENHAS: *Relação do successo que teve na jornada que fez a Catalunha por orden de... D. Joao o IV* (Lisboa, L. d'Anvers, 1641, 16 pls. 4.º)

Totes aquestes dades referents als successos de 1640 són extretes del llibre inèdit y en preparació pera publicar-se: *Catalunya en 1640; Contribució a l'estudi dels fets que precediren y causes que originaren la guerra contra el Principat, de 1640 a 1652.*

ab tanta eloqüència ens ha exposat el P. Casanovas, pre-tengués entrar en el fons del séu formosíssim discurs y ferhi 'l més petit y senzill comentari, com no sia per sots-criure ab aplaudiment tot quant ens ha manifestat.

L'actualitat balmèsiana en els séus aspectes, apologè-tich, sociològich, filosòfich y polítich, queda ben demos-trada, y per çò hem de considerar como una gran veritat lo que tant assenyadament ens deya el nostre novell acadè-mich, çò es: «que-l millor homenatge que podèm somniar per En Balmes es que la seva veu donga llum, seny y con-fiança a la pobra societat nostra que s'enfonza, y que sos-tinga y orienti sòlidament als pòchs que treballan pera sa propia utilitat y la dels demés».

Recordo de la meva joventut, quan encara no havia complert els vint anys, com me sentia plasent llegint aquella obra capdal d' En Balmes *El Protestantismo comparado con el Catolicismo*, ensemps que-ls séus *Escritos políticos*; y suara, quan el P. Casanovas considerava a Balmes com un home providencial pera Catalunya, perque quan aquesta anava a renàxer Déu va posarlo a l'espona del séu breçol perque «la educàs espiritualment, es dir, que li donàs les lleys del pensament y les lleys de l'acció acomodades tant a la tradició de la raça, com a les futures complicacions de la nostra vida», suara, dich, he recordat aquells escrits del gran filosoph, particularment aquella serie d' articles sobre Catalunya que aparegueren en la revista anomenada *La Sociedad*. Vegéu lo que deya en un d'aquests articles: «Cabalmente tenemos en España un inconveniente gravísimo, que influye más de lo que se cree en paralizar nuestro desarrollo y en hacer inútiles los mejores deseos. La vida de España está en las extremidades; el centro está exánime, flaco, frío, poco menos que muerto. Cataluña, las Provincias Vascongadas, Galicia, varios puntos del Mediodía, os ofrecen un movimiento, una animación de que no participa el corazón de España. Londres es digna capital de la Gran Bretaña; París, de Francia; en la actividad, en la vida de que rebosan aquellas ciudades, veis las indispensables condiciones de la cabeza de un gran cuerpo. En Madrid, y en todos sus alrededores a larguísima distancia, nada encontrais de seme-jante. Ni agricultura, ni industria, ni comercio; a la primera

ojeada conocereis que allí hay una corte, que allí se han amontonado inmensidad de empleados, con sus oficinas, su orgullo tradicional, su olvido del país que gobiernan; os convencereis de que es una conquista sobre el desierto, como ha dicho un escritor ingenioso; pero que esa conquista, muy propia para lisonjear la vanidad, de nada sirve para fomentar la riqueza; os persuadireis de que aquél es un centro sin vida, incapaz de dar impulso y dirección al movimiento de un gran pueblo; y de que, a pesar de todas las teorías, de todos los proyectos, es muy probable que si esperamos de allá la vivificación y fomento, tengamos que amontonar y archivar volúmenes de decretos, órdenes, instrucciones, circulares. «Lo que es papel, el Gobierno nos envía mucho», decía con admirable buen sentido un sencillo aldeano».

»Cuando se pasa de Cataluña al extranjero, nada se observa que no sea una especie de continuación de lo que aquí se ha visto. Diríase que el viaje se hace dentro de una misma nación, de una a otra provincia; pero al salir del Principado para lo interior de España, entonces parece que en realidad se ha dejado la patria y se entra en países extraños» (5).

Quant grat me fora poder transcriure aquí altres paràgrafs d'aquests articles, no menys brillants y contundents!

Axò deya y axí escrivía, en 1843, prop de vuytanta anys enrera, parlant com un oracle y ab esperit verament profètic, el gran Balmes. Què diria avuy al veure per una part la metexa centralisació, la metexa burocracia, sempre crexent, y per altre, un poble com el nostre freturós de vida y expandiment condemnat a perpetua tutela, com si fós un menor o un incapacitat?

Y vaig a terminar, que prou y massa he abusat de la vostra atenció; permeteume tant sols que abans de ferho vos faci una revelació, encara que sia ab el temor d' ofendre la modestia del P. Casanovas.

Demés dels treballs que té publicats y dels quals vos n' he fet esment, el P. Casanovas ne té un altre d' inèdit, y

---

(5) Aquests paràgrafs són transcrits, com havèm dit, dels interessants articles publicats per Balmes en la revista *La Sociedad*, vol. I, pls. 60, 112, 160 y 211.

es l'estudi complet de la personalitat de Balmes, çò es, de la seva vida, de les seves obres y de tot alló que ab ell se puga relacionar, estudi pacientíssim d'investigació y crítica històrica, que de molts anys enrera ve realisant, per medi de viatges y continues recerques en biblioteques y arxius, pera retrobar els séus escrits y treballs literaris, la seva correspondencia, les edicions y 'ls judicis y comentaris de les seves obres, y recullir les narracions dels epissodis y anècdotes de la seva vida. Ab aquest treball constant y assenyât que ve fent, com abella feynadora, y del qual ne té acoblats bon aplech de materials, el P. Casanovas bastirà un monument al gran Balmes, monument que no serà de marbre, ni de bronze, sino d'or y gemmes, perque continuarà savies y útils ensenyances per complir la missió providencial del «actualisme Balmesià».

Benvingut sia el P. Ignasi Casanovas a pendre seyent en aquesta Academia, y que 'l bon Déu li concedesca molts anys de vida per poder prosseguir y portar a terme els séus estudis y profitosa tasca en bé de la Relligió y de Catalunya.